

HANKKEEN VÄLIARVIOINTI (2012): ”Taide ja sosiaalinen muutos. Maaseudun ja kaupungin välisiä dialogeja El Alton siirtolaiskortteleissa”

Arviointitiimi:
Teresa Alem Rojo
Hanna Rajala

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ.....	2
1. JOHDANTO.....	4
2. ARVIOINTIPROSESSIN KUVAUS.....	5
3. ARVIOINNIN TULOKSET	6
3.1 Lasten ja nuorten voimaantuminen ja oman kulttuuritaustan arvostaminen.....	8
3.2 Taideproduktiot. Osallistuminen. Vaikuttaminen. Tematiikka	16
3.3 Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteetti	21
4. ARVIOINNIN PÄÄTELMÄT	23
5. Arvioinnin tulosten sovellettavuus.....	27
6. SUOSITUKSET.....	29
7. KIRJALLISUUSSUOSITUKSET	32
8. LIITTEET.....	33
Evaluación de medio término, Proyecto Cuerpos sin Fronteras: arte e inclusión social	40

TIIVISTELMÄ

Hanke: Taide ja sosiaalinen muutos. Maaseudun ja kaupungin välisiä dialogeja El Alton siirtolaiskortteleissa.

Toteuttajataho: COMPA – Fundación Comunidad de Productores en Artes.

Sijainti: El Alton kaupungin kolme hallintoaluetta (Distrito 1; 4 & 6), Bolivia.

Kesto: 2010–2012 (3 vuotta).

Perusidea: Edistää lasten ja nuorten hyvinvointia El Alton siirtolaiskortteleissa ja edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta viestimällä siirtolaisuuteen liittyvistä teemoista.

Tavoite: Tukea El Alton slummeissa asuvien siirtolaislasten ja -nuorten identiteetin rakentumista ja vahvistaa heidän itsetuntoaan. Viestiä siirtolaisuuden tematiikasta laajalle yleisölle käyttäen tapoja, jotka ammentavat paikallisista perinteistä innovatiivisella tavalla. Vahvistaa Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteettia.

Ulkoinen väliarviointi:

Arviointitiimi

Teresa Alem Rojo ja Hanna Rajala. Espanjankielisen arviointiraportin on kirjoittanut Alem Rojo. Raportin suomenkielisen version on laatinut Rajala alkuperäisen pohjalta.

Tavoite

Selvittää miten hankkeessa on edistytty, ja hankkeessa tavoitellut tulokset ovat muodostaneet tarkastelun viitekehysten. Näin ollen arviointiprosessissa on ollut kolme painopistettä: 1) Lasten ja nuorten identiteetin ja itsetunnon vahvistuminen. Perinnetiedon arvostuksen lisääminen. 2) Taideproduktiot ja hankkeen teemoihin liittyvä viestintä. 3) Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteetin kehittyminen, erityisesti kaupungin marginaalisilla alueilla sijaitsevien kulttuuritalojen vahvistuminen.

Vaikutukset ja tulokset

Hankkeen keskeisimpänä saavutuksen voidaan pitää sitä, että hyödynsaajat identifioivat itsensä osana ryhmää. Siirtolaiskortteleiden asukkaiden ja kulttuurien välisiä kohtaamisia on edistetty yhteisötaiteen keinoin, ja tämä on puolestaan luonut edellytyksiä yhteiselle toiminnalle. Lapsissa ja nuorissa on havaittavissa merkkejä, että toimintaan osallistumiselle on ollut positiivisia vaikutuksia heidän minäkuvansa, identiteettinsä ja taitojensa kehitykseen.

Hankkeen puitteissa on toteutettu 140 taidetyöpajaa kahden vuoden aikana. Työpajoissa hyödynnetään eri taideilmaisun muotoja, ja toimintaa on sekä Compan kulttuuritaloissa että alueen kouluissa. Taideproduktioissa lapset ja nuoret käsittelevät siirtolaisuuteen liittyviä teemoja omista arkipäivän kokemuksistaan käsin. Täten he myös tarkastelevat kriittisesti omaa elinympäristöään ja erityisesti kohtaamaansa syrjintää.

Kulttuuritalot ovat vakiinnuttaneet asemansa vapaa-ajan ja taideharrastustoiminnan keskuksina. Hankkeen kestävyden takeena ovat koulutetut työpajaohjaajat ja nuorten vapaaehtoistyöverkosto. Hankkeen monitoroinnissa ja seurannassa on vielä puutteita, mutta jo käytössä oleva tietokantaohjelma tarjoaa hyvät edellytykset kehitystyöhön.

Keskeiset suositukset

Työpajoissa sovelletut taidekasvatusmenetelmät soveltuvat erittäin hyvin lapsi- ja nuorisotyöhön, mutta menetelmiä hankkeen muiden hyödynsaajaryhmien parissa (vanhemmat ja koulujen henkilökunta) tulisi kehittää.

Compan kehittämien taidekasvatusmenetelmien vaikutuspiiriä, ja täten myös hankkeen tuloksellisuutta, tulisi parantaa hyödyntämällä yhteistyömahdollisuuksia valtiollisten tahojen kanssa. Opetusministeriön tällä hetkellä toteuttamat uudistukset tarjoavatkin tähän erinomaisuuden tilaisuuden.

Viestintää tulisi tehostaa hyödyntämällä materiaalia, jota hankkeen seurannassa kerätään taidekasvatusprosessien aikana. Tämä myös tukisi pyrkimyksiä edistää Compan kehittämän taidekasvatusmetodologian omaksumista kasvatusalan toimijoiden piirissä.

Hankkeen monitorointia ja arviointia tulee kehittää. Arvioinnista tulisi tehdä työn ja hankkeen kehittämisen väline.

1. JOHDANTO

Taksvärkki ry:n kumppanijärjestö Compa on toteuttanut ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hanketta El Alton kaupungissa Boliviassa vuodesta 2010 alkaen. Maalis-, huhtikuussa 2012 toteutettiin hankkeen väliarviointi, josta olivat vastuussa kaksi riippumattomasta konsultista: Boliviasta Teresa Alem ja Suomesta Hanna Rajala. Arviointitiimin tukena ovat toimineet hankkeen toteutuksesta vastaavat henkilöt Compassa.

Arvioinnin tarkoituksena on ollut kartoittaa hankkeen tähänastisia saavutuksia ja tunnistaa keskeiset haasteet. Olemme keskittyneet hankkeen vaikutuksiin eri hyödynsaajaryhmien ja instituutioiden tasolla. Hankkeen toiminnot sijoittuvat El Alton kolmelle hallintoalueelle (Distrito 1; 4 & 6), ja kohderyhmänä ovat näiden alueiden lapset ja nuoret sekä heidän perheensä ja koulunsa.

Hankkeen keskeiset heikkoudet, kuten myös vahvuudet, ovat sidottuja toimintaympäristön kontekstiin. Epävakaata poliittinen tilanne ja vahvat protestiliikkeet ovat Bolivian arkitodellisuutta leimaava piirre, ja El Alton erityispiirteenä on lisäksi sen asukkaiden elämäntilanteiden epävakaus. Alati muuttuvaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen kuitenkin yhdistyy myös kulttuurin elinvoimaisuus ja dynaamisuus El Altossa.

Compan toiminnan peruslähtökohtana ovat hyödynsaajien omakohtaiset kokemukset ja heidän arkitodellisuutensa. Tällä hetkellä bolivialaisten todellisuutta määrittelee vahvasti maassa läpikäytävä yhteiskunnallinen muutosprosessi. Hallituksen ajamalla uudistuksilla on vankat kannattajajoukkonsa, mutta muutokset kohtaavat huomattavaa vastarintaa myös ruohonjuuritasolla. Muutokset ovat poleemisia ja niiden reformien käytännön toteutus on ajoittain takeltelevaa, mutta Compan kannalta suunta on rohkaiseva.

Uudistusten taustalla on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoite, ja pyrkimyksenä on parantaa etenkin marginaalisten ryhmien vaikutusmahdollisuuksia, joten naiset, alkuperäiskansat sekä lapset ja nuoret ovat uudistusten keskiössä. Tähän mennessä konkreettisia muutoksia yksilötasolla ei ole vielä juurikaan nähtävissä, mutta yhteiskunnallisten ryhmien välisiä suhteita neuvotellaan uudelleen ja edellä mainittujen ryhmien asema näyttäkin vahvistumisen merkkejä.

Maan institutionaalinen maisema muuttuu nopeasti, ja hankkeen kannalta keskeisimpänä uudistuksena mainittakoon uusi yleissivistävää koulutusta koskeva laki. Compan ja hankkeen tavoitteet ovat linjassa opetusministeriön ajamien uudistusten kanssa, mutta institutionaaliset muutokset ajoittain hankaloittavat kentällä tehtävää työtä: mm. koulujen kanssa tehtävän yhteistyön raamit muuttuvat aina, kun uudistuksia implementoidaan kouluissa.

Yhteiskunnallinen muutos harvoin etenee suoralinjaisesti, mutta hankkeen vahvuudeksi voidaan katsoa se, että muutosprosessia tuetaan ruohonjuuritasolla: pyritään aikaansaamaan parannuksia, jotka vaikuttavat suoraan ihmisten arkeen. Compan yhteisötaidetoiminta luo uutta poliittista kulttuuria kaikilla vaikuttamisen tasoilla: luodaan uusia

käytäntöjä, jotka perustuvat osallistavuuteen, ja samalla pyritään irti vanhoista omaa etua tavoittelevista toimintamalleista.

2. ARVIOINTIPROSESSIN KUVAUS

Olemme pyrkineet soveltamaan mahdollisimman osallistavia menetelmiä hankearvioinnin kaikissa vaiheissa ja huomioimaan myös hankkeen laajemman kontekstin. Tässä raportissa esitetyt asiat perustuvat Compan dokumentteihin, tekemiimme havaintoihin ja keskusteluihin eri sidosryhmien edustajien kanssa kenttätöyjakson aikana. Arviointiprosessin päätelmistä ja suosituksista on myös keskusteltu laajasti hankkeen toimijoiden kanssa.

Ulkoinen arviointitiimi muodostuu bolivialaisesta asiantuntijasta ja suomalaisesta nuoremasta konsultista. Olemme toteuttaneet kaikki arviointiprosessin vaiheet yhteistyössä, ja esitettävät havainnot ja päätelmät ovat yhteisten keskusteluidemme tulosta. Arviointiprosessille asetettu viitekehys perustuu hankkeesta vastaavien tahojen tunnistamiin tarpeisiin. Hankkeen käytännön toteutuksesta vastaava tiimi on osallistunut ja tukenut aktiivisesti arviointia: hankkeen toimijoiden antama palaute on myös huomioitu raportin johtopäätöksissä ja suosituksista.

Compan kulttuuritaloissa olemme seuranneet lasten- ja nuorten harrastustoimintaa ja myös osallistuneet aktiviteetteihin heidän rinnallaan, mikä on ollut arviointiprosessin keskeisin osa. Hankkeen hyödynsaajat ovat esittäneet meille taideproduktioitaan ja olemme myös keskustelleet heidän kanssaan sekä kouluissa että kulttuuritaloissa. Työpajatoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten lisäksi olemme kuulleet toiminnan ohjaajien ja vapaaehtoistyöverkostossa vaikuttavien nuorten näkemyksiä. Olemme vierailleet kolmessa kulttuuritalossa, joiden toimintaa hankkeessa on pyritty vahvistamaan. Keskeisimpänä menetelmänä on ollut osallistuva-havainnointi. ”Libertad”-kulttuuritalossa (Distrito 4) myös osallistuimme itse mm. musiikki- ja tarinankerrontatyöpajoihin. Distrito 1:n kulttuuritalossa vieraillessamme lapset ja nuoret esittivät meille omia taideproduktioitaan ja osallistuimme myös muutamiin harjoituksiin, joita ohjaajat soveltavat hankkeen työpajoissa. Distrito 6:n laitamalla sijaitsevan kulttuuritalon toiminta on keskittynyt iltapäivään, mutta vierailu ajoittui aamupäivään, joten paikalla oli ainoastaan muutamia talon aktiiveja. Heidän esityksensä jälkeen keskustelimme ryhmässä heidän kokemuksistaan.

Lisäksi olemme tavanneet useiden yhteistyökoulujen rehtoreita, opettajia ja vanhempaintoimikuntien jäseniä. He ovat kertoneet omista kokemuksistaan, odotuksistaan ja ongelmallisina kokemistaan seikoista liittyen Compan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Meillä on myös ollut mahdollisuus keskustella muutamien osallistujien perheenjäsenten kanssa: Distrito 1:n kulttuuritalossa järjestetyssä keskustelutilaisuudessa oli paikalla noin kymmenen henkilöä.

Yksi hankkeen osa-alueista on ollut Compan hallinnon ja organisaation kehittäminen. Arviointiprosessin aikana olemmekin tarkastelleet hanketta ja sen merkitystä koko järjestön

tasolla. Arvioinnin puitteissa olemme tutustuneet myös toimintoihin, jotka ovat vain välillisesti yhteydessä ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeeseen. Compa pyrkii eri hankkeita toteuttamalla saamaan aikaan harmonisen kokonaisuuden. Hankkeiden temaattiset erot eivät kaikissa tapauksessa ole yksiselitteisiä: esim. lasten oikeuksien hankkeen teemoilla on monia yhtymäpintoja myös siirtolaisuuden tematiikkaan.

Työpajatoiminnan lisäksi olemme tutustuneet muihin Compan toimintamuotoihin. Osallistuimme Compan toimijoiden viikkokokoukseen, jossa hahmotimme tapaa koordinoita aktiivien, työntekijöiden ja ulkomaisten vapaaehtoistyöntekijöiden työtä. Teresa Alem osallistui myös nuorten aktiivien vapaamuotoiseen keskustelutilaisuuteen: nämä toimivat järjestön sisäisenä keskusteluareenana. Tutustuimme myös Compan yhteisöradiotoimintaan: lähiradion kautta eri työpajoissa toteutetut produktiot saavat näkyvyyttä El Altossa ja internetin välityksellä myös laajemmin. Radioon sisältöjä tuottavat niin lapset ja nuoret kuin opettajat ja muutkin kaupungin asukkaat.

Joustavuus oli arviointiprosessin keskeinen piirre. El Altossa olosuhteet muuttuvat jatkuvasti, mikä edellyttää sopeutumiskykyä: kenttätyöjakson osalta tämä päti myös arviointiprosessiin. Kaupunginosayhdistykset (hyvin vaikutusvaltaisia toimijoita El Altossa) julistivat yleislakon torstaina 22.3. vastustaakseen julkisenliikenteen hintojen korotuksia, ja tästä johtuen Luis Espinalin kouluun suunniteltu vierailu jouduttiin siirtämään. Tapaaminen ei kuitenkaan toteutunut seuraavallakaan viikolla: tällä kertaa koulun rehtori ei ollut paikalla koulun juhlallisuuksien takia. Lopulta haastattelimme viittä rehtoria kuuden sijaan. Huomionarvoisena seikkana mainittakoon se, että he olivat kaikki viimeisiä viikkoja virassaan. Koulureformin myötä on astunut voimaan säädös, joka rajaa rehtoreiden virkakauden kolmeen vuoteen. Kenttätyön aikaan olikin jo tiedossa, että lähiviikkoina yhteistyösopimukset koulujen kanssa täytyisi neuvotella uudelleen uusien rehtoreiden ja opettajien kanssa jokaisessa koulussa.

3. ARVIOINNIN TULOKSET

”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen tavoitteena on voimaannuttaa alkuperäiskansojen lapsia ja nuoria El Alton siirtolaiskaupunginosissa. Hankkeen toiminnoilla pyritään kehittämään hyödynsaajien elämänhallintataitoja sekä vahvistamaan heidän identiteettiään. Siirtolaisuuteen liittyvistä teemoista viestitään myös laajemmalle yleisölle, minkä tarkoituksena on herättää julkista keskustelua.

Compalla on yli kahdenkymmenen vuoden kokemus lapsi- ja nuorisotyön saralta, ja työn keskiössä on näkemys yhteisötaiteesta yhteiskunnallisen muutoksen välineenä. Yksi ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen tavoitteista on vahvistaa Compan jalansijaa kaupungin laitama-alueilla, missä muuttoliikkeiden vaikutukset ovat selkeästi nähtävillä, jotta taidekasvatustoiminta saavuttaisi myös näiden alueiden lapset ja nuoret entistä paremmin.

El Alton kaupunki on nuori sanan molemmissa merkityksissä: 75 prosenttia väestöstä on alle 30-vuotiaita ja vain kolmessa vuosikymmenessä kaupunki on noussut lähestulkoon tyhjästä yhdeksi Bolivian suurimmista. El Alto kärsii myös nuoren kaupungin kasvukivuista, ja tämä ilmenee muun muassa sosiaalisina ongelmina, jotka ovat kietoutuneita siirtolaisuuden ilmiöön ja kulttuuriseen murrokseen. Taidekasvatuksella Compa pyrkii ennaltaehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä: yhteisötaide nähdään mahdollisuutena luoda rakentavaa keskustelua eri kulttuurien ja sukupolvien välillä sekä erilaisten sosiaalisten ryhmien sisällä.

Compan näkemyksen mukaan nuoret eivät ole ainoastaan tulevaisuuden toivo vaan yhteiskunnallisia toimijoita tässä ja nyt. Tähän perustuukin hankkeen keskeinen ajatus: taideilmaisun kautta kehitetään lasten ja nuorten kykyä ilmaista itseään ja ryhmätoiminnan kautta rakentaa identiteettiä, jonka turvin he voivat aktiivisesti tarttua tärkeäksi kokemiinsa kysymyksiin. Hankkeessa keskitytään työstämään siirtolaisuuteen liittyviä kokemuksia ja sosiaalisia kysymyksiä.

”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen pyrkimyksenä on siis ollut viedä Compan taidekasvatustoimintaa lähemmäs paikallisyhteisöjä vahvistamalla kaupungin laitamille perustettujen kulttuuritalojen toimintaa. Kantavana ajatuksena on se, että yhteisötaiteen keinoin edesautetaan ihmisten ja kulttuurien kohtaamisia. Taiteen tekeminen tarjoaa lapsille ja nuorille kanavan viestiä ja vaikuttaa. Compa toimii eräänlaisena katalysaattorina yhteisöllisille prosesseille, sillä se pyrkii luomaan vuorovaikutusta eri paikallistoimijoiden välille, ja näin kulttuuritalot toimivatkin eräänlaisina yhteisöllisinä sillanrakentajina. Compan yleisenä tavoitteena on, että joka puolelle kaupunkia luotaisiin kulttuurikeskuksia: tämän pohjalla on ajatus paitsi siitä, että taide kuuluu kaikille myös siitä, että taide edistää ihmisten hyvinvointia. Kulttuurin ja taiteen merkitys valtiolisessa ja kunnallisessa politiikassa on toistaiseksi ollut minimaalinen, ja taidekasvatustoimintaa ei ole tuettu julkisin varoin.

Tämän väliarvioinnin viitekehyksen muodostavat kuitenkin hankkeelle asetut tavoitteet. Toivottuja tuloksia hankkeen kolmen vuoden jälkeen:

- Hanke on vahvistanut kolmen siirtolaiskaupunginosan (Distrito 1; 4 & 6) lasten ja nuorten itsetuntoa ja identiteettiä. Hyödynsaajat myös arvostavat tietoja ja taitoja, jotka kumpuavat heidän omasta sosiokulttuurisesta taustastaan.
- Siirtolaislapset ja -nuoret ovat tuottaneet taideproduktioita ja ovat yhteiskunnallisesti aktiivisia toimijoita. Taideproduktioiden kautta he ovat pohtineet paitsi omia kokemuksiaan niin myös laajempia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Taide on tarjonnut heille keinoja itseilmaisuun, ja taideilmaisu on toiminut yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana.
- Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteetti on vahvistunut. Nuorten vapaaehtoisten verkosto toimii aktiivisesti ja ”Villa Libertad” -kulttuurikeskus (Distrito 4) on vahvistunut: tämä on tukenut järjestön toimintaa kaupungin laitama-alueilla.

- Hankkeen työpajoihin on osallistunut 240 lasta ja nuorta kulttuurikeskuksissa ja 1620 eri instituutioiden tiloissa järjestettävissä työpajoissa. Hankkeen toiminnoista on hyötynyt 800 opettajaa ja 588 perhettä.

3.1 Lasten ja nuorten voimaantuminen ja oman kulttuuritaustan arvostaminen

Hankkeen puitteissa on kehitetty pedagogisia menetelmiä, jotka soveltuvat erityisesti siirtolaisväestön tarpeisiin. Tavoitteena on ollut, että myös muut kasvatusalan toimijat soveltaisivat näitä menetelmiä (sekä koulujen opetuksessa että non-formaalissa kasvatuksessa). Tämän taustalla oli Compan tunnistama tarve kehittää siirtolaiskortteleiden koulujen opetusta siten, että oppilaiden kulttuuritaustan merkitys otettaisiin paremmin huomioon opetuksessa ja kasvatuksessa yleensä. Kehitetyt menetelmät pyrkivät tukemaan lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä: kehittämään heidän itsetuntoaan ja identiteettiään sekä heidän kykyään toimia yhteiskunnan aktiivisina jäseninä. Näin ollen taidekasvatuksellisten menetelmien kehittämisellä on ollut kaksi tavoitetta: kehittää lasten ja nuorten edellytyksiä kriittiseen ajatteluun ja kehittää osallistavampia opetusmenetelmiä.

Menetelmät perustuvat kokemukselliseen oppimiseen: taiteen kautta osallistujat työstävät omia kokemuksiaan. Koska kyseessä on ryhmäprosessi tämä myös kehittää heidän viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan. Työpajaprosessin aikana lapset ja nuoret esittävät omia huolenaiheitaan ja pelkojaan ryhmän jäseninä, ja kollektiivissa taideproduktioissa he ottavat kantaa vallitsevaan syrjintään marginaalisen ryhmän edustajina.

Arviointiprosessissa havaitsimme myös, että taidekasvatuksellisten menetelmien yhtenä vahvuutena on kyky tuoda esiin identiteettien monitahoisuutta: Compan toiminnassa tälle monimuotoisuudelle myös annetaan positiivinen arvo. Kuulimme tarinoita useista harrastustoimintaan osallistuvista lapsista ja nuorista, joista oli kuoriutunut uusia puolia taideharrastuksen myötä, ja tämän vaikutukset esitettiin selvästi positiivisessa valossa. Eräät ujoina pidetyt lapset olivat löytäneet rohkeutta ja itsevarmuutta, ja toiset oli taas luokiteltu ylivilkkaiksi, mutta esiintymislavalla he olivat taas löytäneet uuden rauhallisemman puolen itsestään. Compan harrastuspiirin luo yhteisön, jossa ihmisten identiteetin ristiriitaisuuksia tai ryhmän jäsenten välistä erilaisuutta ei tämän ongelmallisuuden kautta, mikä johtunee siitä, että keskinäisen samanlaisuuden sijaan pääosassa ovat yhdessä tekeminen ja toiminen.

Havaintomme tukevat Compan käsitystä siitä, että taidekasvatukselliset menetelmät (erityisesti kehollisen ilmaisun muodot) purkavat itseilmaisun ja näin ollen myös aktiivisen osallistumisen esteitä. Työpajoihin osallistuneet lapset ja nuoret ovat taideilmaisun kautta saaneet itsevarmuutta: taideproduktioiden välityksellä laitakaupungin lapset ja nuoret ilmaisevat käsityksiään ja näkemyksiään. Keskeistä on se, että ilmaisu perustuu omaehtoisuuteen ja omakohtaisuuteen.

Hankkeen tematiikan käsittelyn lähtökohtana ovat siis osallistujien omat kokemukset, ja taideteoksissa nämä välittyvät myös yleisölle. Hankkeen tematiikka on viitekehys, jonka kautta lapset ja nuoret tarkastelevat omaa elinympäristöään: siirtolaisuus, identiteetti, kulttuuriset

tiedot ja taidot, ympäristö, yhteisöllisyys, sosiokulttuuriset oikeudet. Kun lapset esittävät paikallisyhteisön ongelmakohtia, heistä tulee ikään kuin tuon yhteisön ääni: he käsittelevät yhteisön yhteisiä kokemuksia. Kyky edustaa omaa yhteisöään on merkittävä osa toiminnan voimaannuttavaa vaikutusta.

Yhteisötaideprojekteilla on monitahoisia vaikutuksia. Muutokset alkavat yksilötasolta, mutta laajenevat koskemaan laajempia ryhmiä ja yhteisöjä. Haastatteluissa tämä tuli ilmi esimerkiksi siinä, miten aikuisten asenteet lapsia kohtaan ovat muuttuneet: lapset saavat uudenlaista arvostusta ja kunnioitusta osakseen, kun he osoittavat kykynsä taiteentekijöinä.

Toiminnan omaehtoisuuden käänköpuoli on vastuunkantaminen. Lapset ja nuoret tarttuvat itse heitä koskeviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, ottavat kantaa ja luovat vuoropuhelua, mutta he myös esittävät vaihtoehtoja: he kuvittelevat ja rakentavat tietynlaista yhteisöä ja yhteiskuntaa, jonka puolesta ja hyvinvoinnista he kantavat vastuuta. Teosten teemoissa ja toimintaan osallistuvien puheissa toistui erityisesti kolme ajatusta: erilaisuus ja monimuotoisuudesta voimavarana, vastuu yhteisön kaikkien jäsenten hyvinvoinnista ja yhdenvertaisuus periaatteena ja käytäntönä. Toiminnassa aktiivisesti mukana olevat nuoret ovat sitoutuneita ja motivoituneita oppimaan kokemastaan ja he myös haluavat muuttaa asioita parempaan suuntaan.

Ulkoisen arvioinnin perusteella voidaan todeta, että hankkeen hyödynsaajat ovat omaksuneet tematiikan ja heidän itsetuntonsa sekä identiteettinsä ovat vahvistuneet. Taideproduktioissa kuuluu osallistujien oma ääni ja niissä heijastuu kriittinen ajattelu. Taide tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden ammentaa omasta kulttuuritaustastaan ja perinteistään tavalla, joka mukailee heidän omaa todellisuuttaan, eli alkuperäiskansojen kulttuuri ei ole ainoastaan kansanperinnettä vaan elävää kulttuuria. Tapa jolla osallistujat lähestyvät siirtolaisuutta ei ole rajoittunut ainoastaan kaupungistumiseen vaan myös muuttoliikkeet jotka suuntautuvat maan rajojen ulkopuolelle koetaan heidän elämäänsä vahvasti vaikuttavana kysymyksenä.

Hankkeen vahvuus onkin se, että menetelmät mukautuvat hyödynsaajien itse tunnistamiin tarpeisiin: kasvatusprosessit perustuvat lasten ja nuorten omiin kokemuksiin, minkä ansiosta teemat pysyvät ajankohtaisina. Se että lapset ja nuoret toimivat yhteisönsä edustajina monenlaisten yleisöjen edessä on olennainen osa prosessin kykyä voimaannuttaa osallistujiaan: lasten ja nuorten oma elämä muuttuu teokseksi, jolla on potentiaalia vaikuttaa myös muiden yhteisön jäsenten elämään.

Voimavarasuuntautunut lähestymistapa siirtolaisuuteen

El Altoa leimaava piirre on sen asukkaiden liikkuvuus ja vaihtuvuus: kaupunkiin saapuu jatkuvasti lisää asukkaita maaseudulta, mutta myös kaupungin sisällä asukkaat siirtyvät alati alueelta toiselle. El Alto perustettiin vain 29 vuotta sitten ja nykyään se on jo Bolivian kolmanneksi suurin kaupunki. Kaupunki kasvaa edelleen nopeasti: väestönkasvu on alueesta riippuen 5-7 prosentin luokkaa vuosittain. Infrastrukturi on selkeästi puutteellinen ja

urbanisoituminen etenee hallitsemattomasti. Tämän kaiken seurauksena kaupungissa onkin havaittavissa laaja-alaisia sosiaalisia ongelmia.

Toisaalta muuttoliikkeiden ansiosta kaupunki ja sen kulttuuri ovat myös silmännähdn elinvoimaisia. Yleisesti ottaen aimara-kulttuurin vaikutus on vahvin, mutta kaupungin asukkaiden kulttuuritaustat ovat erittäin monimuotoisia. Muuttovirtojen reitit heijastuvat myös kaupungin kortteleiden erityispiirteissä. Tietyistä maakunnista lähteneet siirtolaiset ovat asettautuneet samoille alueille myös kaupungissa. Monet korttelit tunnetaan kaivostyöläisten perinteistä. Kun valtion kaivoksia suljettiin 1980-luvulla, monet kaivostyöläisistä muuttivat El Altoon ja toivat mukanaan oman kulttuuriperintönsä: tähän ryhmäidentiteetin keskeiset pilarit ovat ammattiyhdistysten ja kaivosalueiden intiaanikulttuureiden perinteissä.

Kaupungistumisen myötä eri kulttuurit ovat entistä enemmän kosketuksissa toisiinsa, ja erilaisuuden kohtaaminen heijastuukin asukkaiden sosiaalisissa suhteissa. Kaupunkiin muuttoon ja siirtolaisuuteen yleensä liittyvät vahvasti syrjinnän kokemukset, mutta hankkeen tavoitteena on luoda rakentavaa ilmapiiriä näille kohtaamisille ja katkaisemaan syrjinnän kierteen. Jotta arkipäivän kulttuurienväliset kohtaamiset perustuisivat yhdenvertaisuuteen, on muutettava kaupungin asukkaiden syvään juurtuneita asenteita.

Siirtolaisuutta käsitellään useimmiten yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta, jossa ongelmakeskeisyys on korostunut. Huomio on useimmiten väestöliikkeiden aiheuttamissa ongelmissa niin lähtö- kuin tuloalueilla. Ilmiö on kuitenkin huomattavasti monitahoisempi siirtolaisten itsensä kokemana. Compan lähestymistapa voitaisiin kuvailla voimavarasuuntautuneeksi: kokemuksen positiiviset elementit pyritään tuomaan esiin, ja osallistujien havaitsemiin ongelmiin pyritään löytämään ratkaisuja. Toiminnan keskeinen periaate on se, ettei omia juuria tai kulttuuritaustaa tarvitse kieltää vaan nämä päinvastoin muutetaan voimavaraksi. Toisin sanoen siirtolaiset ja heidän lapsensa rohkaistaan vaikuttamaan omilla ehdoillaan: usein yhteiskunnallisen osallistumisen ehdoksi on asetettu mukautuminen valtakulttuuriin.

El Altossa syntyneet ja kasvaneet nuoret useimmiten identifioituvat kulttuuritaustastaan riippumatta *alteño*:iksi, eli elaltolaisiksi. Inklusiivisuus on tämän paikallisidentiteetin keskeinen piirre: kaikista voi halutessaan tulla elaltolaisia. Näiden lasten ja nuorten vanhemmat kuitenkin usein identifioituvat vielä alueisiin jossa he ovat itse syntyneet ja kasvaneet. Tämä luo sukupolvien välistä kuilua, sillä nuorisokulttuuri on vahvasti ankkuroitunut kaupunkiin ja katsoo tulevaisuuteen. Taidekasvatuksen panos identiteetinrakennusprosesseihin voi parhaimmillaan tuoda monimuotoisuutta: luoda mahdollisuuden yhdistää samankaltaisuutta korostavaan identiteetin elementtejä kaupungin asukkaiden erilaisista kulttuuritaustoista. Täten taide saattaa muuttua instrumentiksi, jolla saadaan aikaan sosiaalisesti kestävämpää vuorovaikutusta kulttuurien ja sukupolvien välille ja jolla voidaan antaa arvoa eri identiteeteille.

Ratkaisukeskeinen lähestymistapa ei peitä ristiriitoja, joita liittyy siirtolaisuuden kokemuksiin. Compan visioimien ratkaisujen lähtökohtana on muuttaa prosesseja, jotka stigmatisoivat

siirtolaisten kulttuurisia identiteettejä, mutta hankkeeseen osallistuvien lasten ja nuorten elämässä ja todellisuudessa tilanne on huomattavasti monimutkaisempi. Toisaalta ristiriitojen nouseminen esiin on merkki muutosprosessista. Toistaiseksi taideproduktioissa ristiriidat ja ongelmat olivat vielä korostuneesti esillä suoranaisten ratkaisujen sijaan. Tapaamiemme lasten ja nuorten suhtautuminen eri kulttuuri-identiteetteihin vaihteli, mikä vaikutti olevan yhteydessä myös siihen miten pitkään he olivat olleet toiminnassa mukana.

Hankkeen tuloksia onkin erittäin vaikea mitata; ainakaan käyttämällä kriteerinä sitä, miten hyödynsaajat ovat omaksuneet ratkaisumalleja tai millaisia vastauksia he esittävät yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tärkeimmät vaikutukset ovat keskustelun ja keskustelijoiden asenteiden tasolla. Teoksillaan lapset ja nuoret tekevät näkyväksi heitä askarruttavia ongelmia ja ristiriitoja, mikä luo keskustelua usein vaietuista aiheista. Hankkeen tulokset ilmenevät vuoropuhelussa, jota yhteisötaideprosessit ovat onnistuneet luomaan ryhmien välillä sekä niiden sisällä: El Alton laitamien siirtolaiskortteleissa sekä aikuiset että lapset ovat pohtineet uusilla tavoilla omaa elinpiiriään ja ihmisten välisiä suhteita.

Yhdenvertaisuus, sosiaalinen muutos ja yhteisöllisyys

Yhteisölliset arvot ovat yksi hankkeen temaattisista painopisteistä, mutta arviointiprosessin aikana havaitsimme että yhteisöllisyys on itse asiassa Compan kaiken toiminnan keskeinen voimavara. Myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden pyrkimykset ovat yhdistyneet ajatukseen yhteisöllisyydestä. Tavoitellun muutoksen perusedellytyksenä pidetään sitä, että toimijat ymmärtävät elävänsä yhteisössä, jonka kaikki jakavat. Compan toiminnassa tämä perusperiaate on käännetty käytännöiksi: alusta alkaen kaikkia osallistujia kohdellaan yhteisön jäsenenä ja näin he myös oppivat toimimaan tässä roolissa kaikkine oikeuksineen ja velvollisuuksineen.

Nuorten vapaaehtoisten verkostossa jokainen kantaa vastuuta harrastustoiminnan resursseista: osallistuu tilojen ylläpitoon, lavasteiden valmistukseen, puvustosta huolehtimiseen jne. Verkoston jäsenten vastuualueita tai tehtäviä ei ole yksiselitteisesti määritelty, mutta osallistujilla on käsitys yhteisestä vastuusta. Toisin sanoen vastuunkantaminen ei perustu eksplisiittisiin velvollisuuksiin tai sääntöjen noudattamiseen, vaan lausumattomiin yhteisön määrittelemiin sääntöihin. Tunne vastuusta kumpuaa siis heidän omista intresseistään ja motivaatiostaan.

Kulttuurikeskuksissa havaitsimme, että tekemisen kautta lapset ja nuoret toimivat harrastusyhteisön jäsenenä heti ensimmäisestä kerrasta lähtien. Toiminnassa jo mukana olleet opettavat heille ”talon tapoja” ja auttavat apua tarvitsevia. Toiminnan kynnyks on huomattavan matala, ja uudet osallistujat otetaan mukaan välittömästi. Pitempään toiminnassa olleet lapset ja nuoret omaksuvat enemmän vastuuta (mm. osallistuvat toiminnan suunnitteluun). Yhteisöllinen vaikuttaminen on selkeästi osa organisaatiokulttuuria ja heijastuu kaikkeen toimintaan. Keskustelutilaisuudet ym. ovat mekanismeja, joiden kautta lapset ja nuoret vaikuttavat myös koko järjestöä ja toiminnan yleistä linjaa koskeviin päätöksiin.

Yhteisölliset arvot eivät ole ainoastaan hankkeen työpajojen teema, vaan olennainen osa koko toimintaa ja lasten ja nuorten osallistumisen kokemusta. Tällä tavoin lapsia ja nuoria sitoutetaan yhteisölliseen toimintaan. Tämän ansiosta taideharrastustoiminta saa myös poliittisia merkityksiä: toimintatavat poikkeavat radikaalisti monista muista arjen ympäristöistä, joissa lapsia ja nuoria ei nähdä täysvaltaisina toimijoina, minkä seurauksena vaikuttamisen esteet asetetaan kyseenalaisiksi. Tämä heijastuu osallistujien tekemissä taideproduktioissa: näissä esitetään kriittisiä näkemyksiä liittyen rakenteisiin, jotka ohittavat tai hiljentävät heidän äänensä. Taidekasvatustoiminnan painopiste on siis yhteisöllisyydessä, mistä käsin hankkeen teemoja tarkastellaan. Yhteisöllisyys luo edellytykset toimintakyvylle, mutta teemat auttavat hahmottamaan vallitsevaa epätasa-arvoa sekä sen syitä ja seurauksia.

Compan toiminnan tavoitteena on muuttaa yhteiskuntapoliittisia rakenteita muuttamalla arjen valtasuhteita. Näin ollen muutoksetkin näkyvät ensin ruohonjuuritasolla: hankkeessa pyritään transformoimaan sosiaalisia suhteita ennen kaikkea perheissä, koulussa, laitakaupungin kortteleissa. Pitempään toiminnassa mukana olleet lapset ja nuoret ovat havainneet muutoksia omassa tavassaan suhtautua ympäristöönsä. Myös aikuiset ovat huomanneet samansuuntaisia muutoksia osallistujissa, ja heidän kommenteissa kuuluivat taas muutokset omassa tavassaan suhtautua lapseen. Tässä muutama esimerkki:

”Minäkin olen oppinut paljon lapsenlapseni teatteriharrastuksen myötä. En ollut aiemmin kiinnostunut taiteesta, mutta nyt olen perillä kaikesta mitä El Altossa tapahtuu: musiikkia, konsertteja, elokuvia... En enää juurikaan katso argentiinalaisia ja muita ulkomaisia televisio-ohjelmia, vaan keskustelemme yhdessä näkemistämme teoksista. On mukavaa, että meillä on yhteisiä puheenaiheita”. (Erään osallistujan isoäiti, Distrito 1)

”Nuorilla on omat käsityksensä siitä, mitä koulun tulisi olla. Keskustelemme asiasta, vaikka emme aina olisikaan samaa mieltä”. (Rehtori, Fernando Nogalesin koulu)

”Taideilmaisu on parantanut lastemme elämänlaatua, sillä nyt heillä on tapa näyttää mitä he osaavat. Epäilyistä huolimatta he myös kantavat paremmin vastuuta opinnoistaan harrastuksen myötä”. (Vanhempaintoimikunnan jäsen, Yunguon koulu)

”Täällä koulussa olemme todenneet, että taideharrastustoimintaan osallistuvista lapsista on tullut aktiivisempia. He eivät tappele koulutovereidensa kanssa, ja ryhmätöissä he pyrkivät auttamaan muita oppilaita: he ovat solidaarisempia”. (Rehtori, San Andrésin koulu)

Toiminnalla on ollut pääsääntöisesti positiivisia vaikutuksia toimintaympäristössä (lasten ja nuorten asema vahvistuu ja yhteisön sosiaaliset siteet lujittuvat), mutta on kuitenkin todettava, etteivät vaikutukset ole kaikilta osin yksiselitteisiä. El Altossa kaikki kulttuuritoiminta linkittyy vahvasti sosiaaliseen statukseen, joten mitä tulee vallitsevien hierarkioiden ja valtasuhteiden purkamiseen on monitahoinen kysymys. Taide saattaa makrotasolla haastaa hegemoniaa, mutta voi mikrotasolla uusintaa toisenlaista epätasa-arvoa.

Kouluille muun muassa teatteriesitysten tematiikka saattaa jäädä itse esittämisen varjoon. Kykyjen ja taitojen esittäminen tuo kouluille mainetta ja arvovaltaa, joten kasvatusprosessin instrumentaalinen arvo saattaa muuttua tarkoitustaan tärkeämmäksi. Taidekasvatuskin voidaan yhteisöllisyyden luomiseen sijaan asettaa osaksi kilpailuasetelmaa. Yksi haasteista onkin muuttaa myös yleisön asenteita, jotta taide todella koettaisiin yhteisön ilmaisun kanavana.

Toimintaan aktiivisesti osallistuvat nuoret ovat sisäistäneet käsityksen yhteisöllisestä vaikuttamisesta ja omasta roolistaan johtajina, mikä luo potentiaalia koko yhteisön voimaantumiselle (vain tiettyjen ryhmien sijaan). Compan organisaatiokulttuurissa on vahvana ajatus siitä, että johtajuus on kaikissa yhteisön jäsenissä: jokainen on erilainen, mutta arvokas. Taidekasvatuksen keinoin tuetaan lasten ja nuorten kapasiteettia osallistua ja sitoutua kollektiiviseen toimintaan ja päätöksentekoon, mikä kehittää heidän aloitekykyään. Nuoret saavat rohkeutta tehdä itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä, ja he ovat myös valmiita kantamaan vastuuta seurauksista. Tämä johtajuuskäsitys on selkeästi osa nuorten ohjaajien ja aktiivien minäkuvaa.

Tematiikka, toimintaympäristö ja vaikuttavuus

Siirtolaisuus on muuttuva ilmiö. Aiemmin kaupungistuminen oli ehdottomasti keskeisin kysymys, mutta rinnalle on noussut muita merkittäviä muuttoliikehännän muotoja. Kaupunkien kulttuurinen monimuotoisuus heijastuu ajoittain myös ristiriitoina: erilaiset elämäntapamallit tuottavat myös erilaisia kehitysmalleja. El Altossa siirtolaisuuden ilmiö on vaikuttava tekijä niin asukkaiden arjessa kuin kaupungin yleisellä sosiopoliittisella kentällä.

El Alton kontekstissa on tärkeä huomata, ettei kaupunkiin muutto välttämättä merkitse pysyvää asettautumista. Suurin osa El Alton asukkaista liikkuu kaupungin ja maaseudun välillä jatkuvasti, ja tämä on usein yhteydessä asukkaiden elinkeinoihin. El Altossa kauppiat ovat vaikutusvaltainen ryhmä, ja liikkuminen onkin itse asiassa keskeinen osa heidän elämäntapaansa. Se miten siirtolaiset asemoituvat kaupunkiin sosiaalisella kartalla määrittyy heidän elinkeinonsa mukaan. Osa pitää kiinni maaseudun perinteisistä tavoista, jotka perustuvat kollektiivisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Osa siirtolaisista pyrkii nopeasti omaksumaan urbaanit tavat, mikä monelle merkitsee muiden syrjintää. Näkemissämme taideproduktioissa esitettiin usein siirtolaisia, jotka edistääkseen omia yhteiskunnallisia mahdollisuuksiaan olivat ryhtyneet käyttämään hyväksi muita haavoittuvassa asemassa olevia.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kansainvälisen siirtolaisuuden painoarvo on noussut merkittävästi Boliviassa: El Altossa se on koskettanut yli 35 prosenttia perheistä. Lasten ja nuorten kohdalla syrjäytymisen riski on kasvanut radikaalisti. Monet vanhemmat ovat jättäneet lapsensa sukulaisten huostaan lähtiessään ulkomaille töihin, ja monet lapset ovat joutuneet kantamaan vastuuta sisarruksistaan jo hyvin varhaisessa iässä. Ilmiön psykososiaaliset vaikutukset ovat monitahoisia. Taloudelliset vaikutukset ovat yhteydessä myös sosiaalisiin suhteisiin, sillä ulkomailta saapuvien rahalähetysten myötä taloudelliset erot ovat kasvaneet entisestään.

Siirtolaisuuden ilmiön taakse kätkeytyy monenlaisia, myös osittain ristiriitaisia, kehityksiä. Vaikka siirtolaisuuden vaikutus kaupungissa näyttää ilmeiseltä, monet eläntolaisista lapsista ja nuorista eivät koe, että siirtolaisuuden kokemus olisi keskeinen osa heidän tai lähimmäistensä identiteettiä. Kuten aiemmin mainittiin, Compan lähestymistapa perustuu osallistujien omiin kokemuksiin. Näin ollen teoksissakin heijastuu siirtolaisuuteen liittyvien käsitysten ja merkitysten kirjo. Osallistujilla on hyvin erilaisia tapoja suhteuttaa omat kokemuksensa siirtolaisuuden ilmiöön. Vaikka siirtolaisuutta käsitelläänkin voimavaran näkökulmasta, siirtolaisuus identiteettinä ei välttämättä ole se, mikä lapsia ja nuoria voimauttaa. Olennaista onkin, että hyödynsääjia tuetaan prosessissa, jota läpikäymällä heidän käsityksensä itsestään rakentuu. Hanke pyrkii tarjoamaan lapsille ja nuorille mahdollisuuden arvostaa juuriaan, jotka ovat maaseutujen yhteisöissä, vaikka he kokisivatkin itsensä kaupunkilaisiksi. Tai mahdollisuuden olla ylpeä kansallisesta identiteetistä, vaikka ulkomailla asuvana bolivialaisena he kuuluisivatkin marginaaliin. Nämä ajatukset tulevat esiin myös osallistujien taideproduktioissa.

Viime vuosikymmenen aikana Boliviassa on haastettu vallalla olleita kehitysmalleja Andien alueen kulttuuriperinnöstä käsin. Dekolonisaatio (kolonialismista seuranneiden rakenteiden purkaminen) on ollut keskeinen ajatus ruohonjuuritason liikkeissä. Tavot käsitteellistää dekolonisaatio ovat kuitenkin vaihdelleet. Radikaalin intiaaniliikkeen agenda on asettanut ihanteekseen valloitusta edeltävät kulttuurit, mutta tätä vaikutusvaltaisemmaksi suuntaukseksi on muodostunut maltillisempi "vivir bien" -ideologia. Tätä edustaa myös nykyinen hallitus: kulttuurienvälisyys mielletään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden keskeisenä edellytyksenä. Kehitystä pyritään saamaan aikaan kulttuuristen ryhmien omilla ehdoilla, ja tavoitteeksi on asetettu historiallista epätasa-arvoa uusintavien rakenteiden purkaminen. Poliittisena projektina "vivir bien" -ideologialla on sekä sosiokulttuurinen että taloudellinen ulottuvuus.

Ajatus dekolonisaatiosta on myös hankkeen keskeinen elementti: se on väline pyrkimyksissä kohti yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuutta. "Kehon dekolonisaatio" -metodologialla pyritään voimaannuttamaan marginaalisia ryhmiä, jotta he voisivat itse muuttaa omaa ympäristöään. Painopiste on siis ruohonjuuritason yhteistyössä, mutta kuten jo todettiin, siirtolaisuuden teema ei ole osallistujille ajankohtainen ainoastaan paikallisyhteisön tasolla.

Kansainväliseen siirtolaisuuteen liittyvä ajatus bolivialaisten diasporasta, ja kriittisyys kohdistuu epätasa-arvoon globaalilla tasolla, ts. kysymys ei ole suoranaisesti yhteisövaikuttamisesta. Tällä erää hankkeen rakenne ei huomioi dekolonisaation eri tasoja eroja riittävästi, minkä seurauksena dekolonisaation yhteys siirtolaisuuden tematiikkaan on osittain epäselvä. Työpajoissa osallistujat tarttuvat myös globaalien tason kysymyksiin, mutta hankkeen rakenteessa on huomioitu kulttuurinen epätasa-arvo paikallistasolla.

Keskusteluissa hankkeen työntekijöiden kanssa havaitsimme myös jännitteitä, jotka ovat yhteydessä siirtolaisuuden ilmiön eri ulottuvuuksiin. Vaikka siirtolaisuuden kokemus käsitetään yksilötasolla voimavarana, se käsitteellistetään myös yhteiskunnallispoliittisena kysymyksenä, jolloin siirtolaisuuteen yhdistyy vahvasti syrjinnän ja sorron negatiiviset kokemukset. Jännite

itsessään ei ole ongelma, mutta toimijoiden tulisi olla tietoisia tästä. Iso osa hankkeen vaikuttavuudesta perustuu viestintään, mikä taas edellyttää että toimijat ovat tietoisia mihin toiminnalla pyritään vaikuttamaan.

Hankkeen vahvuutena on kuitenkin se, että taideharrastustoiminta luo yhteisöllisyyttä. Tämä on tärkeä saavutus ympäristössä, jossa sosiaaliset rakenteet ovat murrostilassa siirtolaisuuden seurauksena. Harrastusyhteisössä kulttuurienvälisyys on jo todellisuutta: lapset ja nuoret uskaltavat omaksua kulttuuri-identiteettejä, vaikka tähän usein assosioituu syrjinnän riski. Kulttuurinen monimuotoisuus ja erilaisuus koetaan yhteisön voimavarana, ja fokus on riskien sijaan vahvuuksissa. Tämä pienentää hyödynsaajien syrjäytymisriskiä ikätovereihinsa verrattuna. Toimintaan aktiivisesti osallistuvat nuoret puhuvat muuttoliikkeestä osana Andien alueen kulttuuria, eikä ainoastaan ongelmana. Muuttoliikkeen positiiviset merkitykset nojaavat Andien alueen kosmologiaan, jossa korostuvat vaihto ja vastavuoroisuus.

Jännitteistä huolimatta hanke ja sen puitteissa toteutetut taideproduktiot ovat hyvä keskustelunavaus, sillä siirtolaisuus on ajankohtainen ja monien El Alton asukkaiden elämään keskeisesti vaikuttava tekijä. Samaan aikaan se on yksi yhteisön kipukohdista, minkä takia se herättääkin monissa ristiriitaisia tunteita. Ajatuksia kirkastamalla Compan toimijoilla voi tulevaisuudessa olla entistä paremmat edellytykset auttaa paikallisyhteisöä kuvittelemaan parempaa tulevaisuutta ja myös toimimaan yhdenvertaisuuden ja kulttuurienvälisen ymmärryksen puolesta.

Lasten ja nuorten itsetunto ja osallistuminen

El Altossa on useita toimijoita, joiden toiminnan kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret, mutta erittäin harvojen järjestöjen toiminta perustuu omaehtoisuuteen. Lapsia ja nuoria pyritään usein motivoimaan erilaisilla etuuksilla (esim. ilmainen ruokailu) ja heidän osallistumiselle asetetaan yleensä erilaisia ehtoja (esim. uskonnon harjoittaminen tai koulunkäynti). Näin ollen juuri ne lapset ja nuoret, jotka ovat suurimmassa syrjäytymisvaarassa, jäävät usein toiminnan ulkopuolelle.

Compan työpajatoiminnassa vahvuus on siinä, että lapset ja nuoret saavat tukea, positiivista palautetta ilman varsinaisia ehtoja tai agenda. Palautteen saamisen merkitys on siirtolaiskortteleissa korostunut, koska kotona ja koulussa ei useinkaan ole mekanismeja, jotka kehittäisivät lasten ja nuorten positiivista omakuvaa. Compan käyttämät menetelmät ovat myös sosiaalisesta näkökulmasta kestäviä.

Kulttuurikeskuksien toiminnalla on runsaasti osallistujia. Näiden sisällä vallitsevasta ilmapiiristä pystyy myös havaitsemaan miten lapset viihtyvät talossa ja muiden seurassa. Lapset ja nuoret kokevat kulttuuritalojen tilan omakseen: arviointiprosessissa näimmekin useaan otteeseen miten osallistujat esittivät ehdotuksia, mielipiteitään, toiveitaan ohjaajille.

Kulttuuritalot ovat vakiinnuttaneet paikkansa lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnan keskuksina. Siirtolaiskortteleiden kontekstissa tämä on erityisen tärkeää, sillä lapsilla ei muutoin

olisi juurikaan turvallisia paikkoja viettää aikaa kodin ja koulun ulkopuolella. Naapurustojen asutus ei ole vielä vakiintunutta, asutus on hajanaista ja kaduilla ei juuri liiku ihmisiä päiväsaikaan, koska asukkaat työskentelevät muilla alueilla. Vanhemmat yleensä kieltävät lapsiaan leikkimästä ulkona, mutta kulttuuritalot luovat heille turvallisen ja kannustavan ympäristön. Paitsi että kulttuuritalot ovat tarjoavat lapsille paikan viettää vapaa-aikaansa muiden seurassa, he myös kehittävät tietojaan ja taitojaan.

3.2 Taideproduktiot. Osallistuminen. Vaikuttaminen. Tematiikka

Yksi hankkeelle asetetuista tavoitteista oli yhteiskunnallisesti kantaaottavien taideproduktioiden tuotanto ja esittäminen. Tämän tarkoituksena on tarjota itseilmaisun välineitä siirtolaislapsille ja -nuorille, ja samalla myös viestiä heitä koskettavista teemoista yleisölle.

Vuosien 2010 ja 2011 aikana hankkeen puitteissa on toteutettu yhteensä 140 työpajaa. Toimintaa on ollut sekä kulttuuritaloilla että kouluissa, ja työpajoissa on lapset ja nuoret ovat harjoitelleet eri ilmaisumuotoja: teatteri, kuvaamataito, tanssi, sirkus, musiikki, radio, käsinukketeatteri, keramiikka, maalaus, tarinankerronta, hip hop ja break dance.

Kulttuuritaloissa työpajojen kirjo on ollut laaja, mutta teatteri on ollut ylivoimaisesti yleisin ilmaisumuoto (yhteensä 86 teatterityöpajaa). ”Kehon dekolonisaatio” -pedagogian soveltamiseen teatteri-ilmaisu sopiikin erittäin hyvin fyysisyytensä ansiosta. Teatterityöpajojen kysyntä on ollut suurta etenkin kouluissa, minkä taustalla on useita syitä. Keskeisin syy lienee kuitenkin taidemuodon tunnettuus, mutta osatekijänä ovat varmasti olleet myös koulujen väliset teatterifestivaalit. Näyttämöllä oppilaat osoittavat taitojaan ja kykyjään perheenjäsenien ja kouluyhteisön edessä, mikä herättää kunnioitusta. Arvioinnissa havaitsimmekin, että koulujen kannalta menestyksekkään esityksen mukanaan tuoma arvovalta ja maine on tärkeää.

Taideproduktioiden osalta hankkeelle asetetut tavoitteet ovat täyttyneet. Jokainen työpaja koostuu seitsemästä tunnin kestävästä sessiosta ja jokaisen prosessin tuloksena on valmis taideproduktio. Talojen työpajoissa prosessi kestää tavallisesti kolme kuukautta, mutta koulujen työpajat ovat intensiivisempiä, sillä sessioita on yleensä päivittäin. Kulttuuritaloissa näkemämme teokset ovat taiteellisesti korkeatasoisia ja työpajojen temaattinen sisältö välittyy produktioissa.

Kouluissa järjestettyjen työpajojen taideproduktioita esitetään koulujen omissa tilaisuuksissa ja koulujen välisissä tapahtumissa (Compa järjestää vuosittain El Alton kouluille suunnatun teatterifestivaalin). Hankkeessa on kuluneen kahden vuoden aikana ollut mukana yhdeksän yhteistyökoulua, ja noin neljätuhatta koululaista ovat olleet taideproduktioiden yleisönä El Altossa. Hankkeen puitteissa toteutettuja produktioita esitetään myös erilaisissa yleisötapahtumissa: kahdessa vuodessa taideproduktioiden viesti onkin kantautunut noin 3000 asukkaalle El Alton kolmella eri alueella (Distrito 1; 4 ja 6). Taideilmaisun lisäksi teemat saavat näkyvyyttä myös erilaisissa keskustelutilaisuuksissa ja festivaaleilla, joihin hankkeen toimijat

osallistuvat. Nämä ovat myös tärkeitä verkostointikanavia, joiden kautta tavoitetaan muita taide- ja kasvatusalalan toimijoita.

Työpajojen vaikuttavuus perustuu reflektioon ja ryhmäprosesseihin, jolloin vaikutukset syntyvät ennen kaikkea osallistujien ja hankkeen toimijoiden välisissä vuorovaikutussuhteissa. Taideproduktio on yhteenveto tästä kollektiivisesta oppimisprosessista, mutta se on samalla myös tapa laajentaa ja syventää työpajojen vaikutuksia. Esityksillä luodaan laajempaa keskustelua aiheista, joita teokset käsittelevät. Tällä on myös sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen liittyvä ulottuvuus, sillä lapset ja nuoret viestivät yleisölle, joka koostuu myös aikuisista: tämän ansiosta lapset ja nuoret näyttäytyvät toimijoina eivätkä vain toiminnan kohteena.

Kulttuuritalot: yhteisöllisen luovuuden keskuksia

Hankkeen tavoitteena on ollut tukea Compan toimintaa kaupungin laitama-alueilla vahvistamalla kulttuuritalojen toimintaa (hankkeessa on tuettu erityisesti Distrito 4:n ”Libertad”-kulttuuritaloa). Kulttuuritalot ovat vakiinnuttaneet paikkansa kortteleiden asukkaiden keskuudessa. Arviointiprosessissa kulttuuritalojen vahvuudeksi tunnistettiin niiden joustavuus ja kyky mukautua ympäristönsä tarpeisiin. Hallintorakenne, menetelmät ja työpajatarjonta ovat kaikissa samanlaisia, mutta jokaisella talolla on oma identiteettinsä: tämä muodostuu henkilökunnan ja osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa.

Kaikkia taloja yhdistävä tekijä on turvallisuuden ja energisyyden tunne. Lapsille ja nuorille kulttuuritalot edustavat ennen kaikkea paikkaa, jossa heitä tuetaan: taloissa heillä on mahdollisuus sekä oppia että keskustella, ja toiminta tuo myös pysyvyyttä heidän elämäntilanteisiinsa, joita leimaa epäsäännöllisyys. Toimintaan aktiivisesti osallistuneiden lasten ja nuorten puheissa korostuu toiminnan merkitys heidän itseilmaisun ja viestintäkykyjen kehitykselle. Harrastustoiminta luo vastapainoa kodin ja koulun rutiineille.

Casa Cultura Libertad sijaitsee Mercedario-Libertadin kaupunginosassa, Distrito 4:n hallintoalueella. Asutus ei ole vielä vakiintunutta ja maalta kaupunkiin suuntautuva muuttoliike näkyy alueen väestörakenteessa selkeästi. Hankkeen toiminta-alueista tämä onkin se, missä sosiaaliset ongelmat ovat selkeimmin yhdessä siirtolaisuuteen. ”Libertad”-kulttuuritalossa on myös ylivoimaisesti eniten lapsia ja nuoria. Alueen asutusta leimaa suuri liikkuvuus, mutta hankkeen toiminnoilla luodaan edellytyksiä sille, että lapset ja nuoret tuntisivat asuinympäristön omakseen. Distrito 4 on hallintoalueista laajin, ja kulttuurikeskus palvelee ainoastaan lähikortteleiden lapsia. Kouluyhteistyön avulla on kuitenkin onnistuttu laajentamaan hankkeen vaikuttavuusaluetta. Työpajatoimintaa on lähestulkoon kaikissa lähialueen kouluissa.

Casa Juvenil puolestaan sijaitsee Distrito 6:n alueella. Tällä alueella on kaupungin suurin väestötiheys ja se myös tunnetaan Bolivian suurimmista katumarkkinoista. Suurin osa alueen asukkaista saa elantonsa kaupankäynnistä, minkä seurauksena he myös liikkuvat paljon. Etäisyydet alueen sisällä ovat melko pieniä, mutta aluetta pidetään turvattomana ja lasten ja

nuorten ulkona liikkuminen on hyvin rajallista. Kulttuuritalon tilat ja sijainti ovat toiminnan yksi keskeisimpiä haasteita. Viimeiset kaksi vuotta kulttuuritalo on toiminut vuokratuissa tiloissa Alto Liman kaupunginosassa, kaupungin rajan tuntumassa. Aikaisemmin mainituista seikoista johtuen, kulttuuritalon sijainnin vaihduttua täytyy myös houkutella uutta kävijäkuntaa. Toimintaan aktiivisesti osallistuvia nuoria, jotka käyvät talossa päivittäin, on noin 15–30. Omaehtoisuutta korostavalle lapsi- ja nuorisotyölle Distrito 6:n toimintaympäristö on yleisesti ottaen haastava. Lapset ovat usein mukana vanhempiensa kauppapaikalla, ja vanhempien ollessa pitkiä aikoja poissa nuoret kantavat vastuuta sisaruksistaan jo hyvin varhaisessa iässä. Yleinen asenneilmapiiri ei myöskään puolla taidekasvatustoimintaa. Kouluyhteistyön kautta hankkeen toimintoja on järjestetty kahdessa koulussa ja työpajoihin on osallistunut 975 lasta ja nuorta.

Distrito 1:ssä sijaitseva ”Casa de los Abrazos” -kulttuuritalo on onnistunut lyhyessä ajassa saavuttaa vakiintuneen aseman alueen taide- ja kulttuuritoimijana. Myös kouluyhteistyö on sujuvaa. Toiminnalla on osallistujien perheenjäsenien tuki, ja aikuistenkin osallistumisen aste on selkeästi korkeampi kuin muiden alueiden kulttuuritaloissa: esim. talossa vieraillessamme esityksiä oli seuraamassa myös useita perheenjäseniä ja sukulaisia. Ero selittyy osin alueen asukkaiden harjoittamista elinkeinoista, joiden ansiosta heillä on enemmän mahdollisuuksia viettää aikaa perheidensä kanssa. Työpajatoiminnalla on takanaan myös yhteistyökoulujen tuki. Vieraillessamme San Andrésin koulussa Compan toiminta sai poikkeuksellisen positiivista palautetta. Koulun rehtori mm. ilmaisi antavansa toiminnalle täyden tuen, koska näkee sen tukevan oppilaiden hyvinvointia. Kulttuuritalojen työpajat ovat erittäin kysytyjä ja toimintaan osallistuu päivittäin noin 50 lasta ja nuorta.

Heikko turvallisuustilanne on keskeinen toimintaan vaikuttava seikka kaikilla alueilla: asukkaiden mukaan tilanne on heikentynyt huomattavasti muutaman viime vuoden aikana. Tämä myös rajaa talojen vaikutuspiiriä, sillä vanhemmat eivät salli lapsiensa liikkua itsenäisesti tai ainoastaan hyvin lyhyitä välimatkoja päiväsaikaan. Usein toimintaan osallistuvat kokonaiset sisarusparvet, mikä koetaan liikkumisen kannalta turvallisempaan. Turvattomuuden tunne osallistumisen esteenä onkin asianhaarana, johon olisi hyvä paneutua tulevaa toimintaa suunnitellessa.

Kouluyhteistyö

Siirtolaiskortteleissa koulun rooli lasten ja nuorten socialisaatiossa on korostunut. Lapset ja nuoret liikkuvat pääosin koulun ja kodin väliä: kotona he ovat useimmiten yksin, ilman aikuisten seuraa. Siirtolaisperheiden lapsille koulun merkitys kulttuuriin kasvamisessa on erityisen tärkeä, sillä koulussa annetaan heille kaupungissa vallitsevan kulttuurin mallit.

Koulujen välillä on suuria eroja. Toiset koulut pitäytyvät perinteisissä kuria ja kontrollia linjassa, mihin yhdistyy useimmiten myös kulttuurisesti yhdenmukaistavat kasvatusmallit. Toiset koulut taas ovat omaksuneet yhteiskunnallisen kasvattajan roolin, jossa koulutus käsitetään pikemminkin oikeuksien kuin velvollisuuksien kautta. Koulujen päätöksentekorakenne

noudattelee kuitenkin samaa kaavaa kaikissa kouluissa: päätökset syntyvät rehtorin ja kouluneuvoston välisistä neuvotteluista.

Hankkeen vastaanotto kouluissa riippuu ennen kaikkea rehtoreista, mutta myös yksittäisistä opettajista. Niin hankkeen kuin opetusministeriön ajaman koulutus uudistuksenkin tavoitteena on rakennemuutos. Osa koulutusalan toimijoista on tunnistanut muutoksen tarpeen, mutta samaan aikaan merkittävä osa koulujen henkilökunnasta ei tunne tarvetta suuriin muutoksiin tai suorastaan vastustaa kaavailtuja muutoksia. Näin ollen rehtoreiden ja opettajien ennakoasenteet ovat keskeinen hankkeen tuloksellisuuteen vaikuttava tekijä.

Compassa koetaan, että koulu yhteistyöllä on kaksi funktiota. Työpajoilla halutaan osoittaa opettajille, että myös he voivat soveltaa luovia ja osallistavia menetelmiä ja tällä tavoin tukea oppilaiden itsetunnon kehittymistä. Toiminnalla pyritään siis näyttämään esimerkkiä, jotta koulujen asenneilmapiiri muuttuisi. Kiertävien työpajojen välillinen tavoite on dynamisoida kulttuuritalojen toimintaa. Monet talojen aktiiveista ovatkin löytäneet taideharrastustoiminnan kouluissa järjestettyjen työpajojen ansiosta. Nämä toimintaan sitoutuneet lapset ja nuoret muodostavat sillan eri kasvatustilojen välille.

Hankkeen työpajoissa käsitellyt teemat ovat nykyisessä opetussuunnitelmassa, mutta kouluilla ei ole vielä välineitä, joilla käsitellä niitä: yhteisölliset arvot, keskinäinen kunnioitus, syrjinnän vastaisuus. Arviointiprosessissa havaitsimme, että koulujen näkökulmasta on tärkeää, että työpajoilla on tuloksia, jotka myös vanhemmat voivat nähdä: vanhemmat suhtautuvat epäilevästi vaihtoehtoihin opetusmenetelmiin ja työpajojen vaikutuksia on vaikea tehdä näkyväksi (osallistujien sosiaaliset taidot ja ryhmän dynamiikka). Näin ollen oppimisprosessin tuloksena syntyvät taideproduktiot ovat keskeinen elementti, jolla toimintaa voidaan oikeuttaa koulujen taholta.

Koulu yhteistyön vaikutukset eivät ole yksiselitteisen positiivisia. Koulujen kokemukset yhteistyöstä Compan kanssa ovat osittain ristiriitaisia. Suurin osa koulujen edustajista tunnistaa ja arvostaa työpajojen tuloksia oppilaiden ja oppilasryhmien tasolla, mutta muut toiminnan vaikutusten ulottuvuudet koetaan hankaliksi: oppilaiden kriittinen suhtautuminen opettajan rooliin ja koulun toimintaan on nostanut esiin ristiriitoja. Monissa kouluissa työpajatoiminnan temaattinen sisältö on kyllä hyväksytty abstraktilla tasolla, mutta kun osallistujat ovat omaksuneet nämä arvot ja ilmaisevat kritiikkiä näiden pohjalta kouluissa on syntynyt vastareaktio. Jossain tapauksissa ristiriidat ovat olleet ylipääsemättömiä ja yhteistyö on kariutunut.

Toiminnan tavoitteeksi asetettu rakenteellinen muutos edellyttää ennen kaikkea muutoksia päätöksenteon rakenteissa, ja näin ollen koulun sisäisissä valtasuhteissa. Aikuisten auktoriteetin kyseenalaistaminen on kuitenkin osoittautunut koulu yhteistyön kannalta ongelmalliseksi. Boliviassa opettajan rooli ja auktoriteettiasema ovat perinteisesti olleet hyvin vahvoja, mikä on muutosprosessin myötä muuttumassa: uudistusten on tarkoitus lisätä oppilaiden toimijuutta. Tässä kontekstissa uudet pedagogiset menetelmätkin voidaan jo kokea

uhkana. Kun osallistavia taidekasvatusmenetelmiä soveltavat nuoret ohjaajat, monet kokevat tämän haastavan opettajien omaa ammattitaitoa.

Rakenteellisten ja ideologisten seikkojen lisäksi, koulujen toimintaympäristön tekee haasteelliseksi myös toistuvat henkilöstövaihdokset. Koulutusuudistuksen myötä rehtoreiden virkakausi on rajattu kolmeen vuoteen. Hankeen kannalta muutokset koulujen henkilökunnassa voivat avata uusia mahdollisuuksia, mutta samaan aikaan toiminnan raamit muuttuvat entistä lyhytjänteisempään suuntaan, sillä yhteistyöstä täytyy neuvotella uudelleen jokaisen vaihdoksen jälkeen.

Olosuhteet huomioon ottaen ei ole yllättävää, että koulu yhteistyön osalta kaikkia asetettuja tavoitteita ei ole saavutettu. Keskeisimmät haasteet ovat koskeneet opettajille suunnattua toimintaa. Formaalin koulutuksen rakennemuutos on pitkän tähtäimen haaste, ja muutos paineet ovat keskittyneet opettajiin. Opetusministeriön uudistusta on pyritty vauhdittamaan tarjoamalla koulutusta ja uusia työvälineitä, mutta asenteisiin liittyviä muutoksia ei ole juurikaan huomioitu. Oppilaiden lisäksi myös opettajien itsetuntoa tulisi vahvistaa.

Nuorten taiteentekijöiden verkosto

Nuorten verkoston ydinryhmä muodostuu ”Teatro Trono” -teatteriryhmän jäsenistä sekä kulttuuritalojen esiintymisryhmistä. Myös työpajojen ohjaajat ovat aktiivisesti mukana verkoston toiminnassa. Verkostolla on kuukausittain kokous, jossa toimintaa suunnitellaan ja koordinoidaan. Verkoston toiminnan avulla nuoret taiteentekijät tekevät omaa työtään tunnetuksi ja samalla myös edistävät Compan yhteisötaidetyötä.

Monet työpajojen ohjaajista ja aktiiveista ovat nuoria, jotka ovat olleet jo vuosia mukana Compan toiminnassa. Heidän kokemuksensa ja sitoutumisensa onkin keskeinen voimavara verkostossa. Tämä luo pohjan myös ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen kestävyydelle. Verkoston keskeinen tehtävä on laajentaa nuorten toimintakenttää ja saada aikaan kollektiivista toimintaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin liittyen. Verkosto tarjoaa nuorille mahdollisuuksia jakaa ajatuksiaan sekä oppia ja kehittää taitojaan. Toiminta perustuu yhteisöllisyyteen: ilmapiiri on keskustelevalta ja avoin, päätökset tehdään yhdessä ja kulttuurien- ja taiteidenvälisyyttä sovelletaan toiminnan periaatteena. Tällä hetkellä verkostossa on jäseniä koko kaupungin alueelta, ja muualla Boliviassa toimivien nuorten kanssa tehdään yhteistyötä. Verkostolla onkin selvää yhteiskuntapoliittista potentiaalia.

Verkostossa toimiville nuorille taide on väline, jolla he ottavat kantaa ja myös viestivät omia näkemyksiään. Taiteen tekeminen on keskeinen osa heidän identiteettiään, mutta taiteentekijän rooli koetaan olevan myös yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen: he pyrkivät toiminnallaan vaikuttamaan omaan ympäristöönsä Compassa, mutta myös paikallisyhteisössä, yhteiskunnassa ja maailmassa. Toiminnassa pitempään mukana olleet nuoret ovat

yhteiskunnallisesti tiedostavia tavalla, jossa nykyisyyttä tulkitaan historian ja perinteiden lähtökohdista käsin. He kokevat olevansa vastuullisessa roolissa tehdessään taidetta.

Verkosto on monella tapaa oppiva yhteisö. Toisaalta verkosto itsessään kehittyy jäseniensä dynamiikan myötä ja toisaalta verkostossa osallistujille tarjoutuu eri oppimispolkuja. Teoksia kommentoidaan ryhmän jäsenien kesken ja palautetta kerätään myös yleisöltä. Verkoston jäsenet ovat eri-ikäisiä (nuorimmat alle kouluikäisiä) ja heillä on eri taitoja, joten toiminnassa on myös vertaisoppimisen ulottuvuus. Sitoutumisen asteen noustessa osallistujat myös kantavat enemmän vastuuta ja heidän johtajataitonsa harjaantuvat. Vahvuutena on ennen kaikkea se, että toiminta on nuorten itsensä toteuttamaa ja suunnittelemaa.

Identiteetin rakentumisen kannalta verkoston monimuotoisuus on huomionarvoinen seikka. Aktiivit tulevat erilaisista taustoista (esim. osa on jo työelämässä ja osalla on jo omia lapsia) ja heillä on erilaisia kiinnostuksen kohteita, minkä ansiosta jokainen voi rakentaa kuvaa itsestään peilaamalla yhteneväisyyksiä ja erilaisuutta monipuolisesti. Yhdessä toimimisen tärkeys ja ryhmän tarjoama tuki korostuvat verkoston jäsenten näkemyksissä. Eräät aktiivit kommentoivatkin, että he tietävät olevansa keskenään erilaisia mutta samaan aikaan kokevat olevansa yhteen hitsautuneita; kuten iso perhe. Samaiset nuoret totesivat myös tietävänsä hyvin, ettei kaikilla ole samanlaista motivaatiota osallistua ryhmätoimintaan, mutta heillä on paljon unelmia, joita he haluavat muuttaa todeksi taiteen ja keskusteluiden kautta.

Nuorten verkoston kokonaisvaikutuksia on vaikea arvioida, mutta toimintaympäristön huomioon ottaen, nuorten omaehtoiselle toiminnalle on suuri tilaus: noin 70 prosenttia El Alton asukkaista on alle 30-vuotiaita. Kohtaamisilla ja keskustelulla on suuri merkitys, jotta yhteistä toimintaa voitaisiin luoda: ajan myötä toiminnan vaikutukset tulevat entistä selvemmin näkyviin, mutta jo nyt on havaittavissa selviä merkkejä siitä, että Compan ruohonjuuritason toiminta on dynamisoitunut.

3.3 Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteetti

”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen tavoitteena on ollut vahvistaa Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteettia panostamalla toimintaan kaupungin laitama-alueilla. Erityispainopisteenä on ollut ”Libertad”-kulttuuritalon toiminnan tukeminen ja nuorten verkoston perustaminen.

Hankkeen kahden ensimmäisen vuoden aikana El Alton kulttuuritalojen verkosto on ehtinyt vakiintua. Kolmen uuden kulttuuritalon myötä toimintaa on nyt kaupungin neljällä eri laitamalla. Laajentumisesta huolimatta työn laatu ei ole laskenut. Uusissa kulttuuritaloissa (Distrito 1; 4 ja 6) on toimintaa päivittäin. Taloista on tullut kortteleiden kohtaamispaikkoja ja luovan toiminnan keskuksia: ne ovat muuttuneet osaksi paikallisten lasten ja nuorten arkea.

Ciudad Satélite:n kulttuurikeskuksessa sijaitsee Compan keskustoimisto, jonka henkilöstö vastaa toiminnoista koko organisaation tasolla ja koordinoi yhteistyötä muiden insituutioiden kanssa. Täällä työskentelevät Compan hallinto-, viestintä-, yhteisöradio-, taidekasvatus ja

taiteellinen tiimi. Jokaisella kulttuuritalolla on oma henkilökuntansa, joka on vastuussa hallinnosta, toiminnan ohjaamisesta ja koordinoinnista alueellisella tasolla. Siirtolaiskortteleiden toimintaa rakennetaan siis uusista kulttuuritaloista käsin. Vastuu toimintojen toteutuksesta jakautuu koulutettujen ohjaajien ja nuorten verkoston aktiivien välillä. Tehtävänjaossa otetaan huomioon jokaisen osaaminen sekä kohderyhmän erityistarpeet.

Compan edustamat arvot heijastuvat myös organisaatiokulttuuriin: työyhteisössä on tilaa keskustelulle ja päätöksenteossa pyritään siihen, että kaikki saisivat äänensä kuuluviin. Compan työntekijöiden kanssa käymissämme keskusteluissa toistuvat ajatukset komplementaarisuudesta ja vastavuoroisuudesta: nämä periaatteet myös heijastuvat työyhteisön tavassa kantaa vastuuta ja hyödyntää jäsentensä voimavaroja. Nämä ajatukset tulevat esiin myös sukupuolesta puhuttaessa. Enemmistö työntekijöistä naisia (80%), mutta jokaisessa kulttuuritalossa on myös miespuolisia työntekijöitä.

Hankkeen seuranta- ja arviointimenetelmät

Compalla on käytössään tietokanta, johon kerätään sekä numeerista että laadullista tietoa toimunnoista. Tietokanta perustettiin, jotta järjestö voisi kerätä tietoa kokonaistoiminnastaan ja myös seurata yksittäisille hankkeille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Työpajoista kerätään tietoa lomakkeilla, joita käyttämällä ohjaajat raportoivat havaintojaan osallistujista prosessin alussa ja lopussa. Tällä hetkellä tietokannan tarjoamia mahdollisuuksia tilastollisten analyysien tekemiseen ei juurikaan hyödynnetä, ja näin ollen ei myöskään sen mahdollisuuksia toiminnan tuloksellisuuden kehittämiseen.

Mikäli tietokantaohjelmaa hyödynnettäisiin enemmän, olisi mahdollista saada ajantasaista tietoa hankkeen kokonaistoiminnasta (kaikki kulttuuritalojen ja kiertävien työpajojen toiminnot). Tämän edellytyksenä olisi kuitenkin se, että tietokantaa päivitetäisiin säännöllisesti ja dataa analysoitaisiin. Tällä erää resurssia hyödynnetään lähinnä hankeraportoinnissa, mutta tietokantaa voitaisiin hyödyntää myös yksittäisten prosessien, hankkeiden, alueellisen toiminnan vaikutusten arvioinnissa.

Tietokantaan kerätään dataa seuraavia työkaluja käyttäen: ohjaajien raportointilomakkeet, osallistujalistat, seurantalomakkeet, osallistujien kyselylomakkeet, yleisöpalautevihkot ja raportit. Osa seurantamenetelmistä osoittaa kuitenkin puutteita, ja näiden epäkohtien korjaaminen onkin tärkeää, jotta arviointia ja koko hanketta voitaisiin kehittää. Työpajojen laadullisten prosessien seurantavälineiden kehittäminen on ensisijaisen tärkeää, jotta hankkeen tuloksellisuutta voitaisiin arvioida. Työkaluja valittaessa on myös syytä kiinnittää aiempaa enemmän huomiota siihen, että prosessit ovat erilaisia eri toiminnoissa, ja että jokainen prosessi koostuu eri vaiheista.

Tulevaisuudessa hanketta tulisikin kehittää juuri käytännön työssä karttuneen kokemuksen pohjalta. Tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota koko kasvatusprosessin sykliin niin yksittäisten osallistujien kuin osallistujaryhmän tasolla, kuin keskittyä ainoastaan

työpajaprosessien näkyviin tuloksiin. Seuranta- ja arviointimenetelmiä kehitettäessä olisi tärkeää saada prosessien sekä ilmaisullinen että kasvatuksellinen ulottuvuus esiin. Tämä takaisi sen, että kasvatukseen menetelmät olisivat dynaamisia myös tulevaisuudessa ja monitoroinnin työkalut palvelisivat toimijoiden osaamisen kehittämistä.

Metodologia

Hanke on tukenut myös Compan pedagogista kehitystyötä. Yhteisövaikuttamisen metodologiaa on kehitetty kahden temaattisen painopisteen puitteissa: yhteisölliset arvot ja siirtolaisuus. Tätä on pyritty tekemään tunnetuksi taiteentekijöiden, nuorisoryhmien sekä nuorisotyön ja kasvatustieteiden ammattilaisten parissa.

Metodologiassa korostuu luovan ilmaisun rooli itseilmaisun ja itsetunnon kehittämisen välineenä. Menetelmät pyrkivät rakentamaan positiivista omakuvaa ryhmille, joiden identiteetti on usein negatiivisesti leimattu. Olennaisena osana metodologiaan kuuluu taideproduktioiden esittäminen yleisölle. Esitykset ovat luovat tilaa kohtaamisille, joissa yhteisön kipukohtia nostetaan esiin. Taideproduktiot käsittelevät aiheita, joista usein vaietaan mutta jotka kuuluvat olennaisena osana ryhmän arkipäivän kokemuksiin.

Tämän osa-alueen tuloksellisuutta voidaan kehittää edelleen panostamalla viestintään ja kohdentamalla sitä entistä laajemmalle kasvatuskentälle (sekä formaalin koulutuksen että non-formaalien kasvatustieteiden toimijoille). Lakiuudistus, jonka myötä mm. taide, viestintä ja kansalaisvaikuttaminen on nostettu opetussuunnitelman prioriteetiksi, tarjoaa erinomaisuuden tilaisuuden: opettajilla ei vielä ole menetelmiä, joilla he voisivat näitä teemoja käsitellä. Näin ollen metodologia, jota on jo sovellettu ja kehitetty, voisi saada suurta painoarvoa kansallisella tasolla.

4. ARVIOINNIN PÄÄTELMÄT

1) Lasten ja nuorten itseilmaisun

Hankkeen toimintoihin osallistuneiden lasten ja nuorten identiteetti on vahvistunut sekä yksilö- että ryhmätasolla. He ovat saaneet itsevarmuutta ja heidän itseilmaisunsa on kehittynyt. He identifioivat itsensä laajemman yhteisön jäsenenä ja myös aktiivisesti toimivat tässä roolissa. Tähän ovat vaikuttaneet sekä työpajoissa sovelletut menetelmät että kokonaisvaltainen lähestymistapa, joka korostaa toiminnan omaehtoisuutta ja yhteisöllistä vastuuta.

2) Kulttuuritalot luomassa kohtaamispaikkoja

Kulttuuritalot ovat vakiinnuttaneet paikkansa paikallisyhteisöissä ja tarjoavat matalan kynnyksen kohtaamispaikan ympäristönsä lapsille ja nuorille. Voimaannuttavia elementtejä ovat erityisesti toiminnan omaehtoisuus ja ilmaisun vapaus: tämä kehittää heidän toimijuuttaan

sekä yksilöinä että ryhmän jäseninä. Kulttuuritalot tavoittavat lähialueiden asukkaat, mutta kiertävien työpajojen ansiosta hankkeen vaikutusalue ulottuu useisiin siirtolaiskortteleihin.

Kulttuuritalojen ulkopuolisessa toiminnassa vuorovaikutuksen dynamiikka on erilainen, mutta kiertävät työpajat toimivat viestintäkanavana. Tällä on pyritty myös saamaan näkyvyyttä Compan kehittämälle kasvatusmetodologialle, mutta kasvattajille suunnatun viestinnän osalta merkittäviä tuloksia ei ole vielä saavutettu.

3) Hankkeen teemat

Hankkeen temaattisilla painopisteillä on selkeä yhteys lasten ja nuorten kehitykseen oman kulttuurinsa ja yhteiskuntansa jäseninä, mutta temaattisten työpajojen tarkempia vaikutuksia on toistaiseksi vaikea arvioida: seurannassa ja arvioinnissa käytetyt menetelmät eivät tuo esiin prosessien aikaansaamia asenteellisia muutoksia. Siirtolaisuuteen liittyvä tiedollinen ulottuvuus on sivuosassa, ja teemoja käsitellään osallistujien omien kokemuksien pohjalta. Kokemuksia reflektoidaan taideilmaisun keinoin, minkä ansiosta he pystyvät viestimään paitsi omia näkemyksiään myös tuntemuksiaan.

4) Ympäristö ja sukupuoli

Ympäristö on läpileikkaava teema kaikessa Compan toiminnassa. Vaikka tämä ei ole työpajojen eksplisiittinen teema, ympäristöarvot ovat vahvasti läsnä kaikissa työpajoissa. Lähestulkoon kaikki käytetyt materiaalit ovat kierrätettyjä ja kaikki myös kierrätetään: talojen rakennusmateriaalit, näytelmien puvusto, lavasteet jne. Kierrättäminen ja jätteen määrän minimoiminen ovat olennainen osa vakiintuneita toimintatapoja. Nämä välittyvät toimintaan osallistuville lapsille ja nuorille yhteisten käytäntöjen kautta.

Saman tapaan sukupuolisensitiivinen kasvatus on osa järjestön käytäntöjä, vaikka tätä ei asiakirjoissa tai julkaisuissa yleensä mainita. Vallitsevia rooleja ja valta-asetelmia kyseenalaistetaan ja haastetaan kulttuurisensitiivisellä tavalla. Compan toimijat korostavat ajatusta feminiinisydestä ja maskuliinisuudesta toisiaan täydentävinä ja vastavuoroisina elementteinä, mutta samaan aikaan kategoriat käsitetään sosiaalisesti rakennettuina: toimintatavoilla pyritään haastamaan jäykkää rajanvetoa kaikenlaisten kategorioiden välillä ja rikkomaan sukupuolirooleihin liitettyjä ennakkoluuloja. Teoksissa sukupuolten välinen epätasa-arvo ja sen yhteys patriarkaalisiin rakenteisiin nostetaan esiin niin paikallisella kuin kansallisellakin tasolla. Sosiaalinen sukupuoli nähdään yhtenä identiteetin keskeisenä ulottuvuutena, ja näin ollen sukupuolinäkökulma on läsnä kaikissa lasten ja nuorten taideharrastustoiminnan käytännöissä.

5) Toimijoiden sitoutuneisuus

Yksi hankkeen keskeisimmistä vahvuuksista on sen toimijoiden sitoutuneisuus Compan yleiseen visioon yhteisövaikuttamisesta ja taidekasvatuksesta. Tehtävät ja vastualueet on jaettu vakituisten työntekijöiden, työpajojen ohjaajien ja nuorten aktiivien kesken. Tämän ansiosta

kohderyhmät saavutetaan siten, että näiden erityistarpeet ja intressit huomioidaan. Verkostoon osallistuminen perustuu joustavuuteen, mutta toimijoiden sitoutuneisuuden kasvaessa myös toiminnan painoarvo tulee merkittävämmäksi.

6) Joustavuus ja kestävyys.

Lasten ja nuorten elämäntilanteet muuttuvat jatkuvasti. Näin ollen hankkeen tulosten kestävyys kannalta onkin tärkeää, että nuorten verkosto ei ole riippuvainen yksittäisistä henkilöistä. Verkostomaisen toimintatavan vahvuutena on se, että yhteisöllistä vaikuttamista ei ole sidottu yksinomaan ryhmätoimintaan. Lapset ja nuoret voivat vaikuttaa omassa elämäntilanteissaan myös silloin, kun he eivät ole aktiivisia verkostossa.

7) Yhteisötaide ja yhteisöllinen vaikuttaminen

Työpajojen oppimisprosessi heijastuu yleisölle esitettävissä taideproduktioissa. Esitykset ovat korkeatasoisia ja kantaottavia. Teokset käsittelevät ongelmakohtia, joita osallistujat ovat tunnustaneet omassa elinpiirissään, ja tuovat esiin myös erilaisia ratkaisu- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Koska taideproduktiot ovat yhteisön jäsenten kädenjäljen tulosta, teokset myös puhuttelevat paikallista yleisöä poikkeuksellisella tavalla: taiteilijat puhuvat yleisönsä kanssa samaa kieltä. Tällä tavoin yhteisötaide myös murtaa luovaan työhön usein liitettyjä hierarkioita.

Teokset, joissa kulttuuriperinnölle annetaan arvoa nykyisyydessä, luovat uutta sosiokulttuurista maisemaa El Altoon. Asukkaiden kulttuuritaustat, asenteet, eriävät näkemykset ja intressit ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, mutta jotta jokainen löytäisi oman paikkansa kollektiivin osana ja kohtaamiset perustuisivat yhdenvertaisuudelle, tarvitaan tapoja purkaa syrjinnän sosiaalisia rakenteita.

8) Sukupolvien ja kulttuurien välinen vuoropuhelu

Hanke pyrkii yhteisötaiteen keinoin edistämään sukupolvien välistä vuoropuhelua El Altossa. Tämän taustalla on ajatus, että löytämällä kulttuuritaustojen ja juurien arvon kaupungin asukkaat myös oppivat näkemään uusia tapoja jakaa ja kehittää yhteistä elinympäristöään, ts. tämä tarjoaisi uutta perspektiiviä heidän elämäänsä kaupungissa. Koska sekä nuoret että intiaanikulttuurit ovat perinteisesti olleet marginaalisessa asemassa, dialogin lähtökohta on haasteellinen, mutta sitäkin tarpeellisempi.

9) Kouluyhteistyö

Kouluyhteistyöhön on suunnattu huomattavia resursseja, joihin nähden tulokset ovat olleet vaatimattomia: mm. koulut eivät ole omaksuneet taidekasvatusmenetelmiä osaksi perusopetusta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Taustalla on useita rakenteellisia ja olosuhteisiin liittyviä seikkoja, mutta heikko tuloksellisuus on osoitus myös tavoitteiden ja strategian huonosta sopivuudesta.

Vaikka koulujen opettajat että rehtorit tiedostavatkin, että taidekasvatukselliset menetelmien tukevan oppilaiden psykososiaalisia voimavaroja ja parantavan opiskelumotivaatiota, menetelmien soveltaminen rajoittuu Compan pitämiin työpajoihin. Jossain tapauksissa henkilökunta on kokenut menetelmien poikkeavan liian paljon koulun yleisestä linjasta, ja työpajat ovat herättäneet suoranaisia ristiriitoja. Väärinkäsityksiä voitaisiin välttää selkeyttämällä viestintää ja korostamalla alusta asti millaisesta kokonaisuudesta on kyse: lähestymistavan kokonaisvaltaisuudesta, teemojen ja menetelmien yhteydestä ja oppimisprosessin kattavuudesta (koko luokkaa, mukaan lukien opettaja).

Koulun arjesta erillään pidettävät työpajat eivät edistä asetettujen tavoitteiden toteutumista. Jos tavoitteena on luoda paremmat edellytykset lasten ja nuorten toimijuudelle opetuksessa ja koulu yhteisössä, tämä edellyttää institutionaalisia muutoksia. Nykyisellä strategialla on epätodennäköistä, että kahdessa vuodessa saavutettaisiin merkittäviä tuloksia.

10) Nuorten verkosto: kohti kestävyyttä

El Altossa nuorisolla on merkittävä rooli niin väestörakenteen kuin dynaamisen nuorisokulttuurinkin ansiosta: tämä seikka näkyy myös kaupungin sosiokulttuurisessa maisemassa. Nuoret suosivat suoria kansalaisvaikuttamisen muotoja: kaupungin päätöksenteossa nuoria ei juurikaan huomioida. Nuorten aktiivisen vaikuttamisen esteet eivät liity ainoastaan formaaliin politiikkaan, vaan myös perheiden rakenteisiin. Nuorten verkosto on kuitenkin merkittävä edistysaskel vaikuttamismahdollisuuksien parantamisessa ja soveltuu hyvin paikalliseen kontekstiin.

Hankkeen kannalta verkosto ja koulutetut työpajaohjaajat ovat tärkeitä, koska he luovat toiminnan edellytyksiä ruohonjuuritasolla. Verkosto on yhteisövaikuttamisen tärkeä voimavara, sillä aktiivit ovat sitoutuneita kehittämään ja uudistamaan Compan toimintaa omalla työpanoksellaan ja myös toimimaan kulttuuris-yhteiskunnallisen vaikuttamisen saralla.

Verkoston toimii myös yhtenä omakulttuurisuustyön muotona. Nuoret voivat tarkastella omaa kulttuurista identiteettiään ja rakentavat yhdessä kollektiivista identiteettiä, jossa intiaanikulttuureiden annetaan nuorten omaa todellisuuteen perustuvia merkityksiä. Ryhmätoiminnassa he myös saavat kokemusta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, joka nojaa demokratian ja yhdenvertaisuuden periaatteisiin.

11) Lasten ja vanhempien välinen vuoropuhelu

Lasten ja nuorten perheenjäsenet voivat osallistua toimintaan parhaimmillaankin vain satunnaisesti. Vanhempien varsinaisen osallistumisen sijaan onkin tärkeämpää, että toiminnalla on takanaan heidän tukensa ja että he luottavat Compan henkilökuntaan. Lastensa esitysten ansiosta vanhemmat antavat positiivisia merkityksiä taideharrastustoiminnalle ja taideproduktiot luovat yhteisiä merkityksiä yhteisöjen tasolla. Esitykset luovat keskustelua paikallisyhteisöä koskettavista aiheista, mutta niiden painoarvo perustuu ennen kaikkea siihen, että ne tuovat esiin lasten ja nuorten näkökulmaa.

Kysymys siitä, miten myös perheiden näkökulmaa voitaisiin tuoda ilmi, on vielä avoin. Yhteisötaiteella voisi olla entistä suurempi vaikutus paikallisyhteisöissä, jos aikuisetkin osallistuisivat taideproduktioiden luomiseen eivätkä olisi ainoastaan yleisön roolissa. ”Kehon dekolonisaatio” -metodologialla voitaisiin myös kehittää muiden asukasyhteisön jäsenten ilmaisukykyä.

12) Hankkeen seuranta ja arviointi

Arvioinnissa seuranta- ja arviointimenetelmät on tunnustettu hankkeen keskeiseksi kehitysalueeksi. Tällä hetkellä käytössä olevat indikaattorit tarkastelevat hankkeen etenemistä lähinnä taideproduktioiden ja näiden vaikutusten kautta, eikä työpajojen oppimisprosessiin ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Työpajojen alussa ja lopussa käytetyt kyselylomakkeet eivät anna luotettavaa tietoa prosessin tuloksellisuudesta. Prosessin eri vaiheiden tai ryhmädynamiikan tarkasteluun ei toistaiseksi ole instrumentteja. Uusia tiedonkeruumenetelmiä kehitettäessä tulisi ottaa huomioon myös kulttuuritalojen ja kiertävien työpajojen laadulliset erot, sillä etenkin osallistumisen aste on merkittävä tekijä työpajojen vaikuttavuudessa.

Tietokanta tarjoaa erinomaiset edellytykset työn kehittämiseen, mutta tätä potentiaalia ei ole juurikaan hyödynnetty. Seurannassa kerättyä materiaalia (kuvat, käsikirjoitukset, ym.) voisi hyödyntää myös hankkeen viestinnässä. Keskeisin puute koskee kuitenkin laadullista tietoa: hankkeen toiminnoista kerätään määrällistä tietoa, mutta seurannan, arvioinnin, viestinnän ja työn kehityksen kannalta on ensiarvoisen tärkeää ymmärtää toiminnan laadullisia vaikutuksia.

5. Arvioinnin tulosten sovellettavuus

Kokonaisvaltaisuus: toiminnot ja periaatteet

Työpajat ovat osallistujilleen kokonaisvaltaisia kokemuksia: käsiteltävien teemojen merkitys rakentuu vuorovaikutuksen pohjalta. Siirtolaisuus, identiteetti ja yhteisölliset arvot ovat hankkeen teemoja, mutta menetelmien ja ohjaajien fasilitoimien prosessien kautta ne muuttuvat myös toiminnan käytänteiksi. Näin ollen hankkeen teemat eivät vaikuta ainoastaan diskurssin tasolla, vaan ovat olennainen osa toimintaa, joka jäsentää osallistujien kokemuksia: taidekasvatus, tematiikka ja ohjaajien suhtautuminen osallistujiin muodostavat kokonaisuuden, jossa kaikki osat vaikuttavat toisiinsa.

Kulttuurinen sensitiivisyys, sukupolvien välinen kunnioitus ja näkemysten monimuotoisuus ovat sisäänrakennettuja toiminnoissa, joilla yhteisön siteitä pyritään lujittamaan. Myös kritiikin esittäminen perustuu dialogisuuteen, mikä on yksi osoitus siitä, että arvot ilmenevät niin toiminta- kuin esittämistavoissakin. Vaikka hankkeen toiminnoilla pyritään antamaan arvoa perinteille ja juurille, toimijat ymmärtävät, että kulttuurit muuttuvat ja että ne muuttuvat ennen kaikkea kulttuuristen ryhmien toiminnan seurauksena. Kokonaisvaltaisella lähestymistavalla on laaja-alaisia vaikutuksia: myös monet lasten ja nuorten arkiympäristössä

tavalliset väkivallan muodot näyttäytyvät uudella tavalla, kun osallistujat omaksuvat keskinäisen kunnioituksen osaksi omaa elämänsomustaan.

Teemat ja käytännöt kokonaisuutena

Työpajojen kokonaisuus muodostuu, kun teemoja käsitellään ”Kehon dekolonisaatio” -menetelmillä. Teemoja ei voikaan tarkastella erillisenä osana. Metodologian keskeinen elementti on se, ettei työpajan sisältöä ole saneltu valmiiksi, vaan se luodaan yhteisten kokemusten perusteella. Tämä jo itsessään luo aktiivista toimijuutta. Tematiikka luo toiminnalle areenan, jossa on tilaa erilaisille näkemyksille ja kokemuksille. Agenda sijaan luodaankin keskustelua, ja tämä taas tarjoaa perustan, jolla ryhmäidentiteettiä voidaan luoda.

Historiallinen painolasti ja dekolonisaation haasteet

Hanke on ottanut haasteekseen koulutusjärjestelmän muuttamisen sisältäpäin. Monet koulutusta ja kasvatusta koskevat ajattelumallit ovat institutionalisoituneita, mikä merkitsee myös sitä, että muutosten aikaansaaminen on hidasta. Koulutusjärjestelmä on perinteisesti ollut instituutio, joka uusintaa kulttuurisia hierarkioita. Nämä samaiset hierarkiat on nyt haastettu valtion sisältä, sillä dekolonisaation tavoitteena on purkaa rakenteita, jotka marginalisoivat intiaanikulttuureita. Rasismin ja syrjinnän vastaisia rakenteita on jo olemassa lainsäädännönkin tasolla, mutta on vielä pitkä matka siihen, että yhdenvertaisuudesta ja kulttuurienvälisyydestä tulisi todellisuutta. Tässä kontekstissa onkin syytä kiinnittää erityistä huomiota strategioiden ja tavoitteiden yhteensopivuuteen.

Nuoriso ja muutoksen potentiaali

Taideharrastustoiminta osoittaa millaista nuorten toimijuus parhaimmillaan on. Kun nuorille tarjotaan mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen, he myös tarttuvat tilaisuuteen. Kun he tuntevat saavansa aikaan muutoksia ympäristössään, he myös sitoutuvat tämän kehittämiseen. Muutosten potentiaali näkyy osallistujissa sekä heidän tavoissaan toimia sosiaalisessa ympäristössään: yhteisötasolla heidän halunsa vaikuttaa on jo muuttanut nykyisyyttä, ja ajan myötä toimijuuden vaikutuspiiri ainoastaan kasvaa.

Kokemusten arviointi

Kansalaistoiminnalla, joka ottaa julkisen tilan haltuun, on Boliviassa pitkät perinteet: samat kadut täyttyvät yhtenä päivänä markkinakojuista, toisena juhkakulkuista ja kolmantena mielenosoittajista. Myös Compan yhteisötaidoiminta hyödyntää tätä perinnettä: julkiset tilat muuttuvat näyttämöksi.

Kun taideproduktiota esitetään yleisölle, osallistujien oppimisprosessi näyttäytyy ulospäin. Näkyvillä on kuitenkin vain prosessin tuotos, ja se mikä tuohon on johtanut jää yleisöltä näkemättä. Yhteisötaidoiminnan kokonaisvaikutusten arviointi on haastavaa, sillä tähän liittyy keskustelua ja pohdintaa eri tasoilla, joiden vaikutukset ovat myös erilaisia: Tarkastellako oppimista vai opittua? Osallistujien kannalta tärkeämpää on luomisprosessi, jossa esiintyminen on vain yksi vaihe monista: oppimisprosessin aikana on saattanut tapahtua merkittäviä muutoksia siinä miten yksittäiset osallistujat näkevät itsensä, mutta myös ryhmän dynamiikassa.

Tapa, jolla taideproduktioita tulkitaan, riippuu aina myös tulkitsijan asemasta ja roolista. On siis edelleen suuri haaste löytää tapoja arvioida yhteisötaideprosessien ja taideviestinnän vaikutuksia.

Kollektiivinen taiteentekeminen ja taiteen demokratisaatio

Kulttuurin tuotannon ja kulutuksen muodot ovat muuttuneet perustanlaatusesti viime vuosikymmenten aikana. Uusien viestintämuotojen kontekstissa myös taide hakee paikkaansa, mutta monet yhteiskunnallis-taiteelliset liikkeet ovat jo omaksuneet uudet digitaalisen viestinnän muodot. Compa on ennakkoluulottomasti yhdistänyt perinteitä ja innovaatiota. Nyt esimerkiksi audiovisuaalinen viestintä tarjoaa uusia mielenkiintoisia mahdollisuuksia: taideproduktiot voisivat saada entistä laajempia yleisöjä ja yhteisövaikuttamisen kenttää voidaan laajentaa hyödyntämällä uutta tekniikkaa.

6. SUOSITUKSET

1) Teemojen, lähestymistavan ja menetelmien yhteensovittaminen

Uusien temaattisten osa-alueiden kehittäminen on pääsääntöisesti tukenut Compan ohjelmatyötä, mutta on kuitenkin syytä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota riskitekijöiden hallintaan. Tämä liittyy ennen kaikkea tematiikan ja menetelmien yhteensovittamiseen.

Siirtolaisuuden ilmiössä ja kokemuksissa on lukemattomia ulottuvuuksia. Vaikka lasten ja nuorten identiteettiä muovaakin vahvasti ”alteño”-identiteetti, ei ole tarkoituksenmukaista tiivistää siirtolaisuuden teemaa osaksi paikallista identiteettiä. Kokemusperäisen oppimisen vahvuus on juuri siinä, ettei kokemuksia pyritä mallintamaan. Onkin syytä pitää huoli, ettei osallistujille tarjota yhtä tiettyä identiteetin mallia: lapsia ja nuoria tulisi tukea, jotta he pystyisivät itse tunnistamaan kulttuurien ja oman identiteettinsä monimuotoisuuden.

Ratkaisukeskeinen toimintamalli tuo mukanaan ajatuksen, että tiettyjä teemoja käsittelemällä taiteentekijät vaikuttavat ympäristönsä asenteisiin. Jotta vaikutukset perustuisivat keskusteluun ja vuoropuheluun, hankkeen toimijoilla tulee olla selkeä käsitys omasta roolistaan niin kasvattajina kuin yhteisötaiteilijoinakin. Muutoin riskinä on se, että fasilitoinnin sijaan työpajoissa ajetaan tiettyä agenda. Lisäksi on syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, että kasvatusprosesseissa ratkaisut saisivat yhä suuremman roolin, jotta ne eivät jäisi kritiikin varjoon. Tällä tavoin taiteella olisi yhä suuremmat mahdollisuudet saada aikaan myös muunlaista toimintaa. Vaikka siirtolaisuus on edelleen dynaaminen teema, on syytä samaan aikaan jatkaa temaattisen työn kehittämistä ja etsiä myös uusia paikallisyhteisöä koskettavia kysymyksiä.

2) Taidekasvatus: opettajat ja vanhemmat

Kasvatusalan kehittämisen suhteen tavoitellut tulokset eivät ole toteutuneet, ja tämä on tunnistettu keskeiseksi haasteeksi myös Compassa. Opettajien ja vanhempien roolia

hankkeessa on syytä pohtia uudelleen. Yksi vaihtoehto olisi tulevaisuudessa kehittää toimintaa, jossa he olisivat entistä enemmän osallistujien roolissa: esimerkiksi perustaa harrasteryhmiä, jotka olisivat avoimia myös koulujen henkilökunnalle ja perheen jäsenille, sillä metodologista osaamista ei voida ”siirtää” puhtaasti temaattisilla ja menetelmällisillä työpajoilla. Vaikka toiminnan ensisijainen kohderyhmä olisivat edelleen lapset ja nuoret, kokonaisvaltainen lähestymistapa yhteisövaikuttamiseen voisi tuoda toivottuja tuloksia. Lasten ja nuorten asemaa koskevia asenteita ja ennakkoluuloja on vaikea muuttaa, mikäli toimintaa ei uloteta yhä enemmän myös aikuisille.

Vaikuttavuutta pystytään tehostamaan myös hyödyntämällä jo olemassa olevia työkaluja: Compan yhteisöradio toiminta ja kokemus audiovisuaalisen viestinnän kentältä voisivat tarjota erinomaisia mahdollisuuksia myös ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen kehittämiseen. Näitä viestintäkanavia hyödyntämällä voitaisiin herättää entistä enemmän keskustelua aiheista, jotka koskevat aikuisten ja lasten vuorovaikutusta niin koulussa kuin kotonakin. Käsittelemällä esimerkiksi lasten ja aikuisten erilaisia käsityksiä auktoriteetista, kunnioituksesta ja sosiaalisista suhteista voidaan luoda vuoropuhelua, jossa kaikkien ääni pääsee entistä paremmin esille.

3) Kouluyhteistyö: paikalliset ja kansalliset toimijat

Tähän asti voimavarat on suunnattu vahvasti paikallistason vaikuttamiseen, mutta ottaen huomioon koulutussektorin uudistusten dynamiikan olisi tärkeämpää keskittyä kansallisen tason vaikuttamistyöhön. Tällä hetkellä opetusministeriö uudelleenkouluttaa opettajia, ja kursseille on ilmoittautunut yli neljäkymmentätuhatta opettajaa. Kouluttamalla opettajien kouluttajia Compan kehittämät menetelmät voisivat tavoittaa kohderyhmänsä kansallisella tasolla.

Yksi opetusministeriön ajaman uudistuksen prioriteetti on aikuisten funktionaalisen lukutaidon kehittäminen ja yksi tärkeä kohderyhmä ovat juuri siirtolaiskortteleiden asukkaat. Laajentamalla kulttuuritalojen toimintakenttää niin, että ne toimisivat oppimisen keskuksena koko yhteisölle, voitaisiin tavoittaa entistä paremmin myös lasten ja nuorten elämään vaikuttavat aikuiset.

Compassa menetelmiä on sovellettu jo pitkään, minkä ansiosta on jo tärkeää tieto-taitoa non-formaalien kasvatuksen piiristä, mutta pedagogisen työn kehittämisessä myös opettajien kokemus ja koulumaailman tuntemus on ensiarvoisen tärkeää. Jotta toivottuja tuloksia saataisiin aikaan ja opettajat todella omaksuisivat menetelmät osaksi omaa opetustaan, täytyy menetelmiä kehittää yhteistyössä.

4) Vaikuttavuus: taiteelliset tuotokset ja kasvatustilanne

Tehostamalla viestintää ja jakamalla myös kokemuksia prosessin varrelta toiminnan vaikuttavuutta pystytään lisäämään. Etenkin kasvatustilanteiden toimijoiden näkökulmasta on tärkeämpää kertoa prosessin eri vaiheista, kuin sen lopputuloksista: ts. miten osallistujien

arvoissa ja asenteissa tapahtuu muutoksia. Järjestön arkistojen materiaalista syntyisi myös erinomainen resurssi taidekasvatuksesta kiinnostuneille tahoille.

5) Hankkeen seuranta ja arviointi

Monitoroinnin työkaluja tulee kehittää, jotta prosesseista kerättävä data antaisi tietoa prosessien laadullisesta ulottuvuudesta. Tietokantaohjelma tarjoaa erinomaiset edellytykset työn arviointiin, mutta on varmistettava, että kerättävä tieto täyttää laadulliset kriteerit. Seurannassa tulisi myös osallistujien lisäksi kiinnittää huomiota niihin, jotka jäävät toiminnasta pois, jotta lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen esteitä ymmärrettäisiin entistä paremmin. Tärkeintä olisi kuitenkin löytää työkaluja, jotka tuovat koko oppimisprosessin kehityskulun. Muutoin toimintojen tuloksia ja vaikutuksia ei pystytä arvioimaan.

Seurannassa tulisi myös huomioida laadulliset erot pysyvien ja kiertävien työpajojen välillä. Osallistujien aloitteellisuus, sitoutuminen ja motivaatio ovat keskeisiä tekijöitä työpajojen vaikuttavuudessa: koulujen ja kulttuuritalojen omaehtoisen toiminnan välillä on selkeitä eroja.

Tietokantaa tulisi käyttää toiminnan analysointiin, eikä ainoastaan havainnollistamiseen. Vertailemalla eri toimintojen ja myös eri hankkeista kerättyä dataa voitaisiin saada arvokasta tietoa, jonka pohjalta kehittää työmenetelmiä ja strategioita. Hankkeen toimijoita tulisi kouluttaa myös seuranta- ja arviointimenetelmien soveltamisessa ja työtä kehittää toiminnasta saatujen kokemusten perusteella. Ottamalla itsearviointin osaksi kaikkea toimintaa oppimisesta ja työnkehittämisestä voisi tulla entistä keskeisempi osa yhteisön arkea.

7. KIRJALLISUUSSUOSITUKSET

Evaluointiprosessin aikana olemme tavanneet henkilöitä, jotka ovat suunnitelleet ja kehittävät Compan taidekasvatus- ja yhteisövaikuttamisen metodologiaa, ja samaan aikaan olemme lukeneet järjestön julkaisuja, raportteja ja asiakirjoja. Hankkeesta ja metodologiasta kiinnostuneille suosittelemme myös seuraavia teoksia:

Arquitecturas Emergentes en El Alto. El fenómeno estético como integración cultural

Teos käsittelee kaupunkitilan ja arkkitehtuurin muutosten kautta El Alton kulttuurista dynamiikkaa. Tämä on tukenut tekemiämme havaintoja hankkeen toimintaympäristöstä.

de Sint-Aymour, Joaquín: El Efecto Mariposa: Así funciona el juego de la vida

Teoksessa esitetään ajatuksia, joilla on kiinnostavia yhteyshetkiä Compan käsityksiin yhteisöstä. Teoksen viitekehystenä ovat jungilainen teoria ja tarkastelun kohteena ovat sattumien mielekkyys, universumin synkronisuus, kaaosteoria, aktiivinen mielikuviutus. Elämän voi mieltää pelinä, jonka pelaamisessa kehitytään ja omaksutaan erilaisia rooleja.

Maalouf, Amin: Identidades Asesinas

Miten elää täysin, mutta samalla tuntee itsensä vapaaksi ja tunnistaa identiteetin moninaisuus? Jokainen kokemus jättää jälkensä ja rakentaa yksilön ja ryhmän identiteettiä pala palalta. Tämä teos saattaa tarjota uusia näkökulmia Compan keskusteluun koskien siirtolaisuutta.

Espinosa, Albert: Si tú me dices ven, lo dejo todo.. pero dime ven

Tämä romaani on ”omistettu kaikille jotka tahtovat pysyä erilaisina ja taistelevat niitä vastaan jotka tahtovat meidän olevan samanlaisia”. Tämä tarjoaakin kiinnostavia näkökulmia toimijoille, jotka pyrkivät katsomaan elämää vaihtoehtoisista näkökulmista käsin.

8. LIITTEET

Liite 1: Evaluaatiossa käytetyt materiaalit ja asiakirjat

- Espanjankielinen hankesuunnitelma: *Cuerpos sin Fronteras, Arte e inclusión social*
- Espanjankielinen vuosiraportti 2010. Compa.
- Espanjankielinen vuosiraportti 2011. Compa.
- Nogales, Iván: *Teatro Trono, búsqueda hacia y desde la descolonización del Cuerpo, Arte que se hace abrazos, arte que transforma.*
- *Descolonización Corporal – Pedagogía de Cuerpos Libres en Aulas. Inclusión y Arte en Escuelas Públicas de El Alto.* Compa
- “Cambios en el Currículo Educativo. Informe especial”. Opinión (11.3.2012)
- Lasten, nuorten ja opettajien toteuttamia radio-ohjelmia
- Valokuvakooste vuoden 2012 kiertueteatterista.
- Lake, Anthony: *Estado mundial de la infancia 2012.* Unicef.
- *Ciudad de El Alto, datos y cifras.* (2012)
- Siirtolaisuutta, El Altoa ja koulutusreformia käsittelevää kirjallisuutta

Liite 2: Kenttätöön aikataulu

Päivämäärä	
18.3.	<ul style="list-style-type: none"> Arviointitiimin tapaaminen. Ensivaikutelmien läpikäyntiä ja prosessin suunnittelua.
19.3.	<ul style="list-style-type: none"> Tapaaminen. Paikalla arviointitiimi, hankesuunnittelijat, ohjaajia, nuorten verkoston jäseniä.
20.3.	<ul style="list-style-type: none"> Haastatteluita Villa Adela – Yunguyon -koulussa (Distrito 4). Tapaaminen rehtorin ja vanhempainneuvoston johtajan kanssa. Tapasimme myös muutamia luokanopettajia (5.-8.lka). Haastatteluita Fernando Nogales -koulussa (Distrito 4). Tapaaminen koulun rehtorin ja hankkeeseen osallistuneiden opettajien kanssa. Vierailu ”Libertad”-Kulttuurikeskukseen (Distrito 4). Osallistuva havainnointia työpajoissa. Koordinaattorin ja ohjaajien haastatteluita. Ohjaajien ja verkoston viikkokokous. Havainnointi.
21.3.	<ul style="list-style-type: none"> San Andrés -koulu (Distrito 1). Haastatteluita: Rehtori. Taideopetuksesta vastaava opettaja. 25 de Julio -koulu (Distrito 4). Haastattelu: Rehtori. Abrazos-kulttuuritalo (Distrito 1). Osallistuva havainnointi. Haastattelu: koordinaattori, ohjaajat
22.3.	<ul style="list-style-type: none"> Arviointitiimin tapaaminen. Havaintojen yhteenvetoa. Nuorisoverkoston vapaamuotoinen tapaaminen
23.3.	<ul style="list-style-type: none"> Juvenil-kulttuuritalo (Distrito 6). Osallistuva havainnointi. Ryhmäkeskustelu: talon aktiivit.
24.3.	<ul style="list-style-type: none"> Nuorten verkoston tapaaminen. Osallistuva havainnointi. Harjoituksia, keskustelua, taideproduktioiden esityksiä.
26.3.	<ul style="list-style-type: none"> Luis Espinal -koulu (Distrito 6). Haastattelut eivät toteutuneet. Armada Boliviana -koulu (Distrito 4). Havainnointi (viikottainen aamunavaus). Haastatteluita: Rehtori. Koulun opettajia. Tutustuminen hankkeen seurantamenetelmiin Tapaaminen: arvioijat, hankesuunnittelijat, ohjaajia
27.3.	<ul style="list-style-type: none"> Abrazos-kulttuuritalo (Distrito 1). Ryhmäkeskustelu: vanhempia ja huoltajia. Vapaamuotoinen tapaaminen. Compalaisten kokemuksia Saksasta. Dokumenttielokuva.
28.3.	<ul style="list-style-type: none"> Arviointitiimin tapaaminen. Havaintojen yhteenvetoa. Palautetapaamisen valmistelu.
29.3.	<ul style="list-style-type: none"> Palautetapaaminen. Arvioijat, työntekijät, ohjaajat.
30.3.-9.4.	<ul style="list-style-type: none"> Raportin luonnoksen laatiminen.
11.4.	<ul style="list-style-type: none"> Arviointitiimin tapaaminen. Palautetapaamisen valmistelu.
12.4.	<ul style="list-style-type: none"> Palautetapaaminen. Arvioijat, työntekijät, ohjaajat, Taksvärkin edustaja.

Taksvärkki ry:n rahoittaman ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen väliarviointi

1. JOHDANTO

”Taide ja sosiaalinen muutos. Maaseudun ja kaupungin välisiä dialogeja El Alton siirtolaiskortteleissa” -hankkeen pilottivaihe toteutettiin vuonna 2010. Tämän jälkeen Taksvärkki ja Compa allekirjoittivat sopimuksen hankkeen jatkamisesta kahdella vuodella.

Hankkeen toteuttajataho Boliviassa on Compa (*Fundación Comunidad de Productores en Artes*) ja toiminta-alue muodostuu El Alton kaupungin kolmesta hallintoalueesta (Distrito 1; 4 ja 6). Alueellinen toiminta rakentuu kolmen kulttuuritalon ympärille:

- Casa Cultural Comunitaria. Mercedario-Libertadin kaupunginosa. Distrito 4.
- Casa Cultural de los Abrazos. Exaltación-kaupunginosa. Distrito 1.
- Casa Cultural Juvenil. Alto Liman kaupunginosa. Distrito 6.

Kulttuuritaloissa järjestetään vapaa-ajantoimintaa lähialueiden lapsille ja nuorille, mutta kulttuuritaloista käsin koordinoidaan koko hallintoalueen kattavaa toimintaa. Kiertäviä työpajoja järjestetään eri järjestöjen ja koulujen tiloissa. Hankkeen suurin hyödynsaajaryhmä ovat yhteistyökoulujen oppilaat.

Hankkeessa perustetun nuorten vapaaehtoisten verkoston toiminta on vahvistunut kahden vuoden aikana. Nuorista aktiiveista neljä ohjaa ”Taide ja sosiaalinen muutos” -hankkeen työpajoja, joissa he soveltavat järjestön kehittämiä taidekasvatusmenetelmiä.

Väliarvioinnilla on tarkoitus kartoittaa hankkeen tuloksia sekä tunnistaa toiminnan keskeiset haasteet. Arviointiprosessissa tulisi selvittää miten hanke on vaikuttanut kulttuuritalojen toimintaan osallistuviin lapsiin ja nuoriin sekä millaisia vaikutuksia temaattisilla työpajoilla on ollut yhteistyökouluissa:

- Miten lapset ja nuoret näkevät itsensä ja ympäristönsä?
- Kokevatko lapset ja nuoret vaikuttavansa ympäristössään?
- Millaisia muutoksia lapset ja nuoret toivovat saavansa aikaan omassa arkiympäristössään?

2. TAUSTA

Kolmivuotiseksi suunnitellulle hankkeelle varmistettiin rahoitus yhdeksi vuodeksi (2010), joten hankkeen ensimmäinen vuosi olikin pilottivaihe. Hankkeen ensimmäisen vuoden jälkeen solmittiin sopimus hankkeen jatkamiseksi kahdella vuodella (2011-2012).

Tavoite:

Voimaannuttaa alkuperäiskansojen lapsia ja nuoria El Alton slummeissa ja viestiä siirtolaisuuteen liittyvistä teemoista laajalle yleisölle käyttäen ilmaisumuotoja, jotka ammentavat Andien alueen perinteistä innovatiivisella tavalla.

Tavoitellut tulokset:

El Alton laitakaupunginosien siirtolaislasten ja -nuorten itsetunto, identiteetti sekä elämänhallinta- ja johtamistaidot vahvistuvat. Nuoret arvostavat omia juuriaan ja haluavat elvyttää oman sosiokulttuurisen taustansa taitoja, tietoja ja yhteisöllisiä arvoja.

Siirtolaislapset ja -nuoret tuottavat taidetta, jonka kautta he käsittelevät omaa elämäänsä koskettavia yhteiskunnallisesti herkkiä teemoja. Nuoret ovat yhteiskunnallisesti aktiivisia ja käyttävät taidetta paitsi itseilmaisun myös yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana. Nuorten tuottamat taideproduktiot saavat laajaa näkyvyyttä El Alton kaupungissa.

Compan hallinto- ja organisaatiokapasiteetti kehittyvät, erityisesti ”Villa Libertad” -kulttuurikeskuksen toiminta vahvistuu ja hankkeessa perustettu nuorten verkosto tukee toiminnan toteuttamista ja jatkuvuutta.

Kolmen vuoden aikana hankkeen toimintoihin on osallistunut Compan kulttuuritaloissa 240 lasta ja nuorta. Kiertäviin työpajoihin on osallistunut 1620 lasta ja nuorta El Alton laitama-alueiden kouluissa. Lisäksi hankkeen hyödynsaajina on ollut 800 opettajaa sekä 588 lasten ja nuorten perheenjäsentä.

3. ARVIOINNIN TAVOITTEET

Ulkoisen arvioinnin tavoite on kartoittaa hankkeen tuloksia sekä tunnistaa toiminnan haasteita. Arviointiprosessin tulisi keskittyä vaikutuksiin seuraavilla tasoilla:

- Nuorten verkosto
- Kulttuuritalojen toimintaan osallistuvat lapset ja nuoret
- Hankkeen kiertäviin työpajoihin osallistuvat lapset ja nuoret (koulut ja muut instituutiot)
- Opettajat ja osallistujien vanhemmat

Arvioinnin toivotaan tuovan kriittistä näkemystä hankkeen tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta suhteessa sen strategiaan ja indikaattoreihin. Arviointiprosessin on tarkoitus antaa kuvaa sekä hankkeen heikkouksista että vahvuuksista, jotta hanketta voidaan kehittää tämän perusteella, erityisesti keinoja ottaa hyödynsaajaryhmä huomioon entistä paremmin. Tästä syystä arvioinnissa tulisikin selvittää hyödynsaajien toiveita ja näkemyksiä hankkeen suhteen. Arvioinnin suosituksia tullaan käyttämään välineenä tuloksellisuuden parantamiseksi hankkeen seuraavassa vaiheessa sekä Exit-strategian suunnittelussa.

4. ARVIOINTIKYSYMYKSET JA TARKASTELUN TASOT

Relevanssi:

Arvioida toimintoja suhteessa hankkeen tarpeisiin ja tavoitteisiin, mutta myös suhteessa Suomen kehityspolitiikan läpileikkaaviin tavoitteisiin: sukupuolten välinen tasa-arvo, haavoittuvien ryhmien oikeudet ja tasavertaiset osallistumismahdollisuudet, HIV/AIDS:n vastainen työ ja kestävä kehitys.

Omistajuus:

Lasten ja nuorten osallistumisen ja sitoutumisen aste. Muiden hyödynsaajaryhmien sitouttaminen.

Tehokkuus ja tuloksellisuus:

Voimavarojen käyttö (tekniset, taloudelliset ja henkilöstöresurssit) suhteessa saavutettuihin tuloksiin ja vaikutuksiin: Onko resurssien käyttö asianmukaisesti ja kestävä?

Kestävyys:

Toiminnan ja tulosten kestävyys.

Vaikuttavuus:

Hankkeen vaikutukset: pitkä- ja lyhytkestoiset; positiiviset ja negatiiviset; odotetut ja odottamattomat. Jos mahdollista, evaluoinnin tulisi analysoida hankkeen vaikutuksista hyödynsaajaryhmiin.

Suosituks:

Arviointiprosessilta toivotaan suosituksia hankkeen seuraavaa vaihetta silmällä pitäen, erityisesti ehdotuksia tuloksia mittaavien indikaattorien kehittämiseksi.

Arviointiprosessissa tulee kiinnittää erityistä huomiota nuorten näkökulmaan. Miten nuorten toimijuutta, vaikuttamismahdollisuutta, osallisuutta voi kehittää? Lisäksi suosituksia kaivataan Gender-näkökulman ja muiden läpileikkaavien tavoitteiden tiimoilta.

Näiden elementtien lisäksi arvioijien tulee huomioida ja liittää raporttiin myös muut hankkeen kannalta keskeiset seikat.

5. METODOLOGIA JA TUTKIMUSSUUNNITELMA

Toivomme kenttätyöjakson aikana käytettävien menetelmien olevan osallistavia ja luovia. Lisäksi toivomme, että kerättyä tietoa analysoitaisiin monipuolisesti. Arviointiprosessin osana päätelmistä tulisi keskustella myös hankkeen toimijoiden kanssa. Arvioinnin tuloksissa tulisi heijastua myös hankkeen hyödynsaajien näkemykset (erityisesti nuorten vapaaehtoisten).

6. ARVIOINTIRAPORTTI

Ennen lopullisen version laatimista, arviointiraportista laaditaan luonnos, jota sekä Taksvärkki että Compa kommentoivat. Arvioinnin tuloksia tulee esitellä Compan toimijoille yhteisessä palautekeskustelussa, jossa ilmenevät näkemykset tulisi myös ottaa huomioon lopullisessa raportissa.

Arviointiraportti laaditaan espanjan kielellä, ja tämän tulee sisältää seuraavat kohdat: johdanto, arviointiprosessin kuvaus (mukaan lukien evaluoinnin rajoitukset ja vahvuudet), tulokset, päätelmät (hankkeen heikkoudet ja vahvuudet), tulosten sovellettavuus, suositukset ja raportin tiivistelmä.

7. ARVIOINTITIIMI

Arviointitiimi muodostuu työparista: johtava ja nuorempi konsultti. Johtavan konsultin vastuulla on arviointiprosessin koordinointi ja raportin laatiminen (sekä luonnos että varsinainen asiakirja). Tutkimussuunnitelma ja metodologia laaditaan yhdessä nuoremman konsultin kanssa. Nuoremman konsultin tehtävä on tukea ja avustaa arviointiprosessin kaikissa vaiheissa.

Valinta tehdään hakemusten perusteella. Nuoremman konsultin valitsee Taksvärkki ry. Näin ollen konsultaatiolle esitetty hinta kattaa ainoastaan johtavan konsultin palkkion ja kulut. Nuoremman arvioijan kuluista vastaa Taksvärkki. Kun arviointitiimi on valittu, arvioijat työskentelevät sovitun aikataulun mukaisesti vanhemman konsultin johdolla.

Pääkonsultin vaatimukset:

- Bolivian ja erityisesti El Alton erinomainen tuntemus
- Vähintään kymmenen vuoden työkokemus
- Kokemusta lapsi- ja nuorisotyöstä
- Kokemusta kehitysyhteistyöhankkeiden arvioinnista
- Taiteiden tuntemus ja kokemusta non-formaalista kasvatuksesta
- Tekniset taidot
- Espanjankielen taito

Nuoremman konsultin vaatimukset:

- Opiskelija tai vastavalmistunut. Ala: yhteiskuntatieteet, humanistinen, tai joku muu hankkeeseen liittyvä
- Bolivian maantuntemus
- Kokemusta kehitysyhteistyöstä Latinalaisessa Amerikassa
- Espanjankielen taito
- Suomen ulkoministeriön kehityspolitiikan tuntemus

8. ALUSTAVA AIKATAULU

Maaliskuun loppu: Työn suunnittelu ja kenttätöjako El Altossa.

Huhtikuun ensimmäinen viikko: Raportin luonnoksen laatiminen ja arvioinnin tulosten esitleminen Compan toimijoille.

Huhtikuun toinen viikko: Lopullisen raportin laatiminen.

9. TARJOUSPYYNTÖ

Hakemukseen tulee liittää ehdotelma konsultaation kokonaiskuluista: johtavan konsultin palkkio, materiaalit, matkakulut. Arviointitiimin jäsenet valitaan erikseen (nuoremman arvioijan valinnasta vastaa Taksvärkki). Kulut hyvitetään tositteita vastaan. Konsulttien tulee toimia kotimaansa lainsäädännön puitteissa. Sopimus laaditaan Taksvärkki ry:n kanssa.

YHTEYDENOTOT:

Taksvärkissä arvioinnista vastaa hankesuunnittelija Veera Blomster:
veera.blomster@taksvarkki.fi, 09 - 58455506 / 050-4953778

Boliviassa yhteyshenkilönä toimii Raquel Romero (COMPACTA): compain@yahoo.com, +591-2-281443 / +591-2-2811284